

INFORME SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT

DESEMBRE 2021

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

INFORME SOBRE
ELS DRETS DELS
INFANTS I
ADOLESCENTS

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Síndic de Greuges de Catalunya

1a edició: Desembre 2021

Informe sobre els drets dels infants i adolescents. Desembre 2021

Maquetació: Síndic de Greuges

Foto de coberta: (c) Pixabay

ÍNDEX

I. INTRODUCCIÓ	5
II. ELS 10 PRINCIPALS REPTES PER A LA GARANTIA DE DRETS DELS INFANTS I ADOLESCENTS	7
1. LA LLUITA CONTRA LA POBRESA INFANTIL	7
2. LA MILLORA DE LA SALUT MENTAL DELS INFANTS I ADOLESCENTS	10
3. LA PROMOCIÓ DE L'ACOLLIMENT FAMILIAR EN EL SISTEMA DE PROTECCIÓ A LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA	14
4. L'EDUCACIÓ INCLUSIVA	21
5. LA LLUITA CONTRA LA SEGREGACIÓ ESCOLAR	27
6. LA LLUITA CONTRA L'ABANDONAMENT EDUCATIU PREMATUR.	32
7. LA LLUITA CONTRA LES DESIGUALTATS SOCIALS EN L'ACCÉS AL LLEURE EDUCATIU ...	37
8. LA LLUITA CONTRA L'EXCLUSIÓ RESIDENCIAL DE LES FAMÍLIES AMB INFANTS I ADOLESCENTS A CÀRREC	42
9. LA COMPENSACIÓ DE L'IMPACTE DE LA PANDÈMIA EN L'ACCÉS DELS INFANTS I ADOLESCENTS ALS SERVEIS	45
9.1. El dret a l'educació	45
9.2. El dret al benestar	49
9.3. El dret a la salut	51
10. LA LLUITA CONTRA LES VIOLÈNCIES: RACISME, HOMOFÒBIA, VIOLÈNCIA SEXUAL .	55
III. L'ESCOLTA I LA PARTICIPACIÓ DELS INFANTS I ADOLESCENTS EN LA MILLORA DE LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES	63
IV. ALTRES RECOMANACIONS PENDENTS	65
V. PRINCIPALS AVENÇOS ASSOLITS DURANT EL PERÍODE 2020-2021	69
VI. CONSIDERACIONS FINALS	73
1. LA INVERSIÓ EN POLÍTIQUES D'INFÀNCIA	73
2. LA MANCA DE REFORMES ESTRUCTURALS I EL MALTRACTAMENT INSTITUCIONAL .	75

1. INTRODUCCIÓ

En aquest informe executiu es presenten els deu principals reptes per a la garantia dels drets dels infants i els adolescents, en el context de la crisi socioeconòmica que ha generat o ha agreujat la pandèmia de la COVID-19. Aquests deu principals reptes es produeixen en un context en què s'ha incrementat de manera rellevant la inversió en infància, si bé sense que s'hagin produït les reformes estructurals necessàries per generar canvis significatius en els principals reptes relacionats amb el gaudi de drets dels infants.

Aquests deu grans reptes tenen a veure amb les polítiques per erradicar la pobresa infantil i l'exclusió residencial dels infants, la segregació escolar, l'abandonament educatiu prematur i la desigualtat en l'accés al lleure educatiu, i també la lluita contra les violències que pateixen els infants i adolescents amb una perspectiva de gènere. Així mateix, els grans reptes també inclouen la necessària millora de l'atenció a la salut mental dels infants i els adolescents, i també la necessària transformació del sistema de protecció a la infància perquè estigui fonamentat en l'acolliment familiar.

L'informe també incorpora altres recomanacions essencials pendents de compliment, i també els principals avenços assolits per mitjà de les mesures adoptades per les administracions i institucions.

L'anàlisi que es duu a terme deriva de les queixes rebudes, les actuacions d'ofici realitzades, les visites i els contactes amb infants i adolescents, les entrevistes amb professionals d'atenció a la infància i responsables dels serveis i l'anàlisi de les dades i els indicadors disponibles sobre la situació dels drets dels infants, que han estat objecte de recomanacions formulades en diversos informes i altres documents emesos per la institució; recomanacions que cal posar en primera línia perquè constitueixin una guia d'actuació per a les institucions, especialment el Parlament, el Govern i l'Administració de la Generalitat.

En l'informe també es dona compte dels informes monogràfics presentats al Parlament de Catalunya, referits a la lluita contra la segregació escolar, a la garantia del dret a l'educació inclusiva i al dret dels infants que es troben en situacions de conflictivitat parental.

Finalment, l'informe també incorpora el resultat de la tasca participativa i, alhora, d'impuls i assessoria dels adolescents que formen part del Consell Assessor Jove del Síndic. Aquest any, el resultat d'aquesta activitat s'ha incorporat al final de l'apartat corresponent, com a via de plasmació de l'opinió dels infants i adolescents sobre els seus drets i les polítiques públiques.

Juntament amb aquest informe, el Síndic ha elaborat un [informe complementari sobre els drets dels infants](#), on s'aborden altres problemàtiques tractades amb relació als drets dels infants i també algunes d'abordades en aquest informe, si bé de forma més extensa.

II. ELS 10 PRINCIPALS REPTES PER A LA GARANTIA DE DRETS DELS INFANTS I ADOLESCENTS

1. LA LLUITA CONTRA LA POBRESA INFANTIL

En el context de crisi econòmica derivada de la pandèmia, s'ha incrementat més del 50% el nombre d'infants beneficiaris de la renda garantida de ciutadania (RGC), però la prevalença de la pobresa infantil continua augmentant

En l'àmbit de la lluita contra la pobresa infantil, la millora del finançament ha permès garantir una millor cobertura de les necessitats socials derivades tant de la crisi econòmica del període 2008-2014 com de la crisi derivada de la pandèmia. L'octubre de 2021 ja s'ha invertit un 33,8% més de finançament en l'RGC del que s'havia gastat tot l'any 2019 (90,5 milions d'euros més).

Amb tot, encara continua havent-hi una baixa inversió pública comparada en polítiques de transferència econòmica focalitzades en la infància i, consegüentment també, un impacte reduït d'aquests ajuts en la reducció de la pobresa infantil.

S'han incrementat els beneficiaris menors d'edat de l'RGC sense un reconeixement del dret subjectiu dels infants a la suficiència econòmica

L'RGC és la principal eina de suport a les famílies amb fills a càrrec en situació de vulnerabilitat per donar resposta a la pobresa infantil.

En els darrers anys, s'ha incrementat el nombre de beneficiaris menors d'edat de manera molt significativa. L'octubre de 2021, aquest increment ja és del 51,8% respecte als beneficiaris de 2019, prop de 44.000 en total (vegeu la taula 1).

No obstant això, l'RGC no atorga als infants el dret subjectiu ni discrimina suficientment les famílies amb infants a càrrec, més enllà del tractament específic d'algunes situacions particulars. És necessari, per tant, adoptar mesures que permetin garantir el dret a un nivell de vida adequat dels infants i adolescents com a dret subjectiu exigible davant de les administracions i en seu judicial, i un tractament específic per a les famílies amb infants a càrrec en relació amb el qual l'import atorgat es ponderi tant en funció del nombre de membres de la unitat familiar com del nombre d'infants a càrrec.

Taula 1. Evolució del nombre de beneficiaris de la renda garantida de ciutadania (2017-2021)

	2017	2018	2019	2020	2021 (octubre)
Destinatari	67.920	68.163	75.839	101.820	122.374
Beneficiaris menors d'edat	23.979	25.643	29.025	37.899	44.052
Import pagat en prestació pel col·lectiu de famílies activables laboralment	74,2 M € (Setembre-Desembre)	240,5 M € (Gener-Desembre)	267,5M € (Gener-Desembre)	335,2M € (Gener-Desembre)	358M € (Gener-Desembre)

Font: Renda garantida de ciutadania. Direcció General de Prestacions Socials

Nota: Dades de l'any 2021: de gener a octubre de 2021 que inclouen les famílies que perceben la prestació de l'RGC del col·lectiu de persones activables laboralment. També inclou els destinataris/beneficiaris i el nombre de beneficiaris menors d'edat en data 31 d'octubre de 2021.

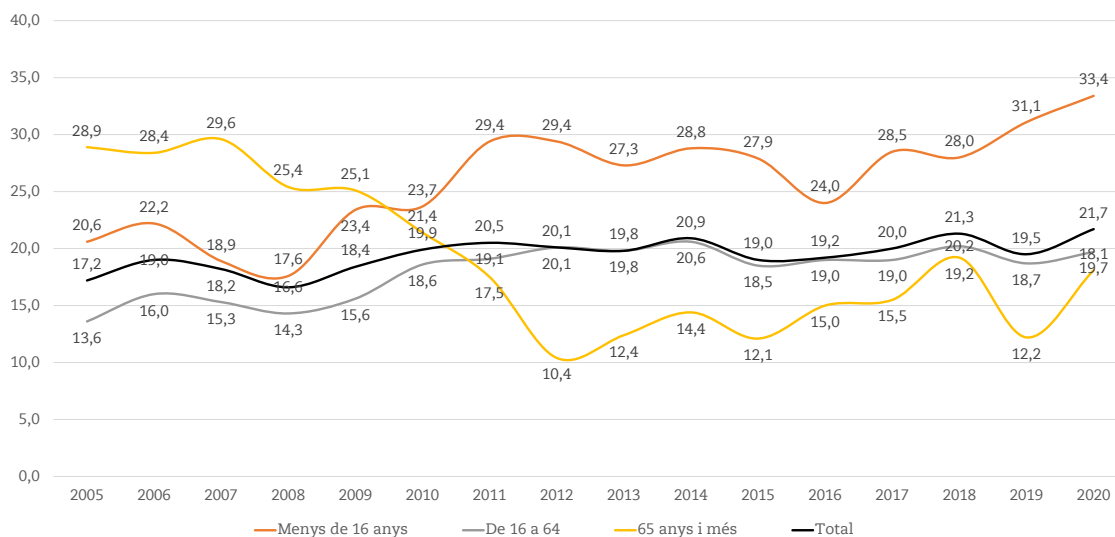
Ha augmentat un 7,4% el nombre d'infants que es troben en situació de risc de pobresa infantil des de l'any 2019 per efecte de la crisi econòmica derivada de la pandèmia

La crisi econòmica derivada de la pandèmia ha suposat un increment molt significatiu del risc de pobresa infantil. L'any 2020 ja afecta el 33,4% dels infants, la qual cosa suposa un augment de 5,4 punts respecte de l'any 2019 (vegeu el gràfic 1).

La situació d'emergència social derivada de la pandèmia ha provocat l'empobriment molt ràpid de famílies que ja es trobaven en una situació vulnerable per l'impacte de la crisi precedent, sense haver-se'n pogut recuperar encara. Val a dir que el risc de pobresa se situa actualment per sobre dels nivells assolits en el període de crisi 2008-2014.

L'impacte de la crisi econòmica en els infants i adolescents, i en el conjunt dels nuclis familiars, influeix no només en les condicions materials de vida i la possibilitat de satisfer les necessitats més bàsiques, sinó també en les condicions afectives derivades de situacions d'inestabilitat i de patiment psicològic familiar creixents associades a la pobresa, que acaben repercutint en el benestar dels infants.

Gràfic 1. Evolució del risc de pobresa per grups d'edat (2005-2020)

Font: Enquesta de condicions de vida, Idescat

En el pas de primària a ESO, tres quartes parts dels adolescents en situació de vulnerabilitat deixen de percebre ajut de menjador

L'establiment de la jornada compactada (de 8 a 14 o 14.30 h) a la majoria d'instituts ha provocat la progressiva supressió del servei de menjador escolar en aquests centres de secundària, de manera que l'alumnat amb una situació socialment desfavorida, a partir dels dotze anys, té impediments objectius a l'hora d'accedir al servei i, consegüentment, també als ajuts de menjador.

Molts alumnes socialment desfavorits que serien beneficiaris de beca de menjador, i que farien ús del servei, no ho poden ser per l'absència d'aquest servei. El curs 2019/2020, es van atorgar 13.560 ajuts individuals de menjador a alumnat de sisè de primària, que representen el 16% de l'alumnat escolaritzat en aquest curs, en els centres del Servei d'Educació de Catalunya.

En canvi, el curs 2020/2021, es van atorgar 3.387 ajuts individuals de menjador a alumnat de primer d'ESO, que representen el 4% de l'alumnat escolaritzat en aquest curs, quatre vegades menys que l'alumnat que percebia beca de menjador a sisè de primària el curs anterior.

Quines reformes estructurals?

Regulació d'una renda de suficiència econòmica garantida per als infants

- ❑ Reconèixer el dret a un nivell de vida adequat dels infants i adolescents com a dret subjectiu exigible davant de les administracions i en seu judicial.
- ❑ Regular els mínims considerats essencials per garantir el dret de l'infant a un nivell de vida adequat.
- ❑ Determinar la renda de suficiència econòmica mínima de què ha de disposar una família per garantir l'accés de qualsevol infant a aquests mínims establerts i crear una prestació específica condicionada a la renda que garanteixi que les famílies amb infants que no disposen dels ingressos necessaris puguin satisfer els mínims establerts.
- ❑ Millorar la inversió pública en polítiques de transferència econòmica focalitzades directament en la infància.

Sistema integrat de prestacions econòmiques per combatre la pobresa infantil

- ❑ Articular un sistema integrat de prestacions econòmiques per combatre la pobresa infantil amb la finalitat de racionalitzar i simplificar la tramitació per a les persones beneficiàries i la gestió per a les administracions.
- ❑ Garantir la satisfacció de necessitats bàsiques: fins que es garanteixi el punt 1 (becues menjador,...).

2. LA MILLORA DE LA SALUT MENTAL DELS INFANTS I ADOLESCENTS

S'ha incrementat un 25% la inversió en salut mental en el darrer quinquenni, però ha empitjorat la salut mental dels infants i joves

En la darrera dècada, s'ha incrementat un 26,5% el nombre d'usuaris dels serveis ambulatoris de salut mental infantil i juvenil. Aquesta millora d'usuaris s'ha pogut sostenir per l'increment de la inversió en xarxa de salut mental i pel desplegament de les mesures previstes en el Pla director de salut mental i addiccions.

La inversió en salut mental s'ha incrementat un 25,0% en el període 2017-2021, i ha passat dels 430 als 537,5 milions d'euros. Només l'any 2021, Salut ha incrementat en 80 milions d'euros la inversió destinada a la salut mental, un 17,5% més que l'any anterior, que va ser de 457,5 milions d'euros.

Malgrat la forta inversió en l'àmbit de salut mental a Catalunya, continuen havent-hi problemes en la provisió i intensitat dels tractaments terapèutics que s'ofereixen. Sovint, atesa la manca de recursos suficients, es tendeix a prioritzar l'atenció dels casos en fases més agudes, en detriment de la prevenció i la detecció precoç, i a medicalitzar i patologitzar situacions de malestar que podrien ser ateses i treballades a mitjà i llarg termini amb un tractament psicoterapèutic adequat més intensiu.

Durant la pandèmia, s'han mantingut els nivells de cobertura dels centres de salut mental infantil i juvenil, malgrat les dificultats d'intervenció

Malgrat les limitacions que ha plantejat la pandèmia per garantir l'atenció presencial dels infants i adolescents amb problemes de salut mental, els serveis ambulatoris han mantingut els nivells de cobertura d'infants atesos que en anys precedents. **L'any 2020 els centres de salut mental infantil i juvenil (CSMIJ) van atendre prop de 69.000 infants, igual que 2019, la qual cosa significa 49,9 pacients atesos per cada 1.000 infants, amb un total de 550.000 visites.** El mes de juny de 2021, ja s'havien fet més de la meitat de visites que l'any anterior sencer.

El Departament de Salut està desplegant el Pla director de salut mental i addiccions, amb diferents actuacions que afecten directament els infants i adolescents. El Departament de Salut s'ha marcat com a objectiu prioritari potenciar estratègies que permetin un abordatge preventiu de la salut mental, més accessible i proactiu, enfocat a la comunitat i orientat a la recuperació de les persones que pateixen aquestes malalties.

També convé posar de manifest el Pla de prevenció del suïcidi 2021-2025, que preveu sumar 150 psicòlegs als centres d'atenció primària.

Taula 2. Evolució dels pacients atesos en serveis ambulatoris de salut mental infantil i juvenil (2010-2021)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (juny)
Pacients atesos	54.570	54.155	57.373	58.570	60.704	64.780	63.330	66.501	63.936	69.006	69.024	59.699
Pacients atesos per cada 1.000 infants	40,4	39,6	41,4	42,1	39,5	43,4	43,6	46	48,8	49,8	49,9	43,3
Visites per pacient atès	6,5	6,5	6,6	6,4	6,3	6,3	6,5	6,3	7,2	7,2	7,9	5,0
Visites per pacient atès (mitjana CSMIJ)	6,4	6,5	6,6	6,4	6,2	6,1	6,3	6,3	7,2	7,2	7,9	5,0
Nombre de visites	355.285	352.843	376.981	374.414	384.876	411.226	411.681	420.161	461.218	495.297	546.486	301.471
% infants de 12 a 17 anys	43,9	45,3	46,5	47,5	51,7	52,9	54,2	54,2	55	51,8	52,8	54,8

Font: Servei Català de la Salut. CMBD-SMA (Salut mental ambulatoria).

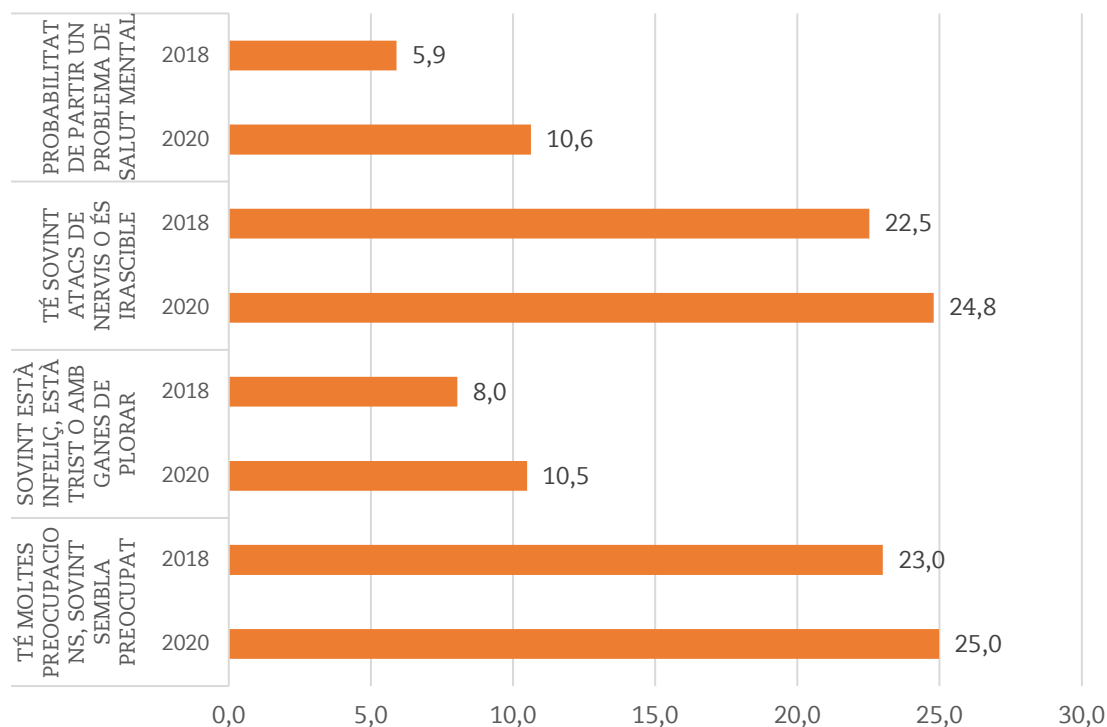
Durant la pandèmia, s'ha doblat la probabilitat de patir un problema de salut mental entre els infants

El manteniment dels nivells de cobertura durant els anys de pandèmia s'ha produït en un context en què la salut mental dels infants i adolescents ha experimentat una tendència negativa. L'Enquesta de Salut de Catalunya constata que **en el període 2018-2020 s'ha doblat pràcticament la probabilitat de patir un problema de salut mental entre els infants de 4 a 14 anys: mentre aquesta probabilitat era del 5,9% l'any 2018, l'any 2020 era del 10,6%**. Així mateix, també ha mostrat una tendència negativa la proporció d'infants que manifesten estar preocupats, nerviosos o infeliços (vegeu el gràfic 2).

Durant la pandèmia, **als CSMIJ van augmentar en un 21% els casos atesos de trastorn del comportament alimentari** alhora que també es van incrementar les urgències psiquiàtriques en joves per intent d'autòlisi, autolesions i alteracions de conducta.

A Catalunya **les temptatives de suïcidi entre el setembre de 2020 i el març de 2021 s'han duplicat**, i afecten especialment noies d'entre 12 i 18 anys. La reducció d'activitat lectiva i extraescolar presencial, l'augment de conflicte i violència familiar en alguns casos, i també la dificultat de poder accedir a recursos sanitaris i les dificultats econòmiques familiars, han pogut explicar en molts casos l'augment de problemàtiques de salut mental entre els adolescents.

Gràfic 2. Evolució d'indicadors de benestar emocional dels infants de 4 a 14 anys de Catalunya (2018-2020)

Font: Enquesta de Salut de Catalunya (ESCA)

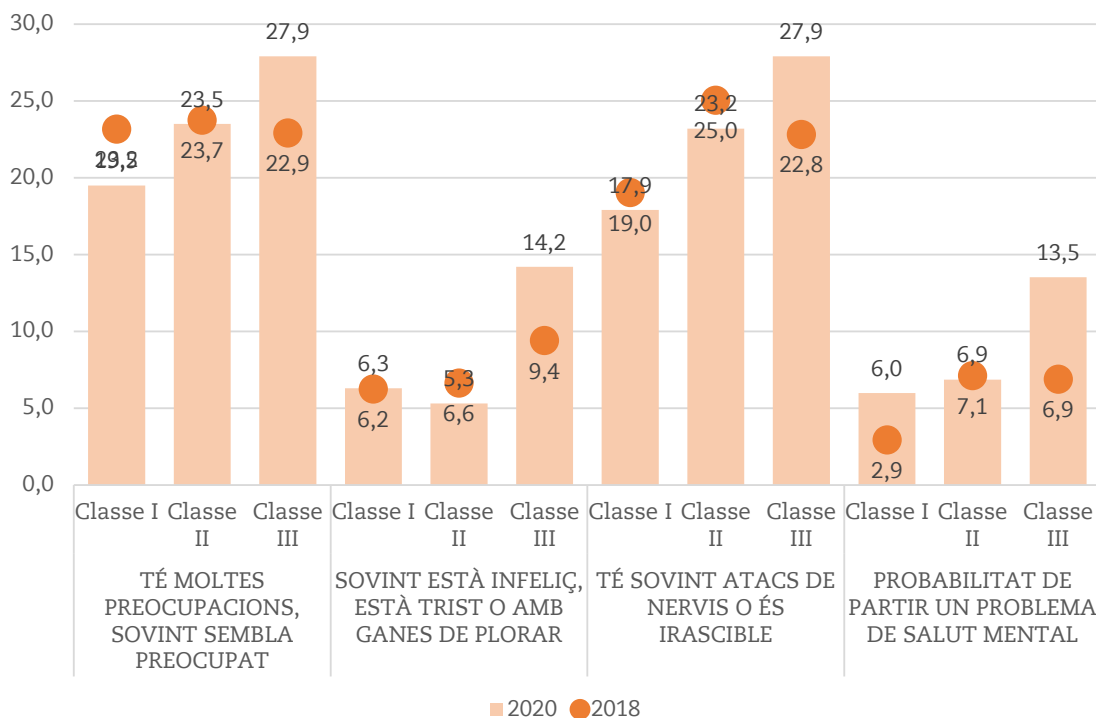
La pandèmia ha incrementat les desigualtats socials en l'àmbit de la salut mental dels infants i adolescents

Hi ha una forta inequitat, tant en la prevalença a patir problemes de salut mental en funció de la situació socioeconòmica de la família, com també en la major dificultat per accedir a recursos de tipus personal i material que permetin millorar la problemàtica que pugui presentar l'infant i adolescent en funció de la vulnerabilitat del nucli familiar.

L'Enquesta de Salut de Catalunya constata que els infants de 4 a 14 anys de classe social baixa, amb caràcter general, tendeixen a estar més preocupats, a estar més nerviosos, a estar més tristos o a tenir més probabilitat de patir un problema de salut mental (vegeu el gràfic 3).

L'impacte de la pandèmia ha estat més negatiu entre els infants socialment desfavorits. Les desigualtats per classe social en el benestar emocional dels infants s'han incrementat: **els infants de classe baixa presenten una evolució més negativa en el període 2018-2020 que els infants de classe social alta** (vegeu el gràfic 3).

Gràfic 3. Evolució d'indicadors de benestar emocional dels infants de 4 a 14 anys de Catalunya per classe social (2018-2020)

Font: Enquesta de Salut de Catalunya (ESCA)

Quines reformes estructurals?

Garantia dels serveis i recursos necessaris de prevenció, detecció i atenció a la salut mental infantil i juvenil

- Garantir l'accés dels infants i adolescents, especialment socialment desfavorits o en situació de vulnerabilitat, als serveis i recursos de prevenció i d'atenció a la salut mental infantil i juvenil.
- Atendre la salut mental des d'un punt de vista integral com a benestar emocional, tot prioritant l'atenció psicoterapèutica i l'acompanyament emocional en lloc de la patologització i atenció farmacològica i hospitalària.

Impuls del Programa per a l'elaboració del pacte nacional de salut mental, creat per ACORD GOV/176/2021, de 9 de novembre

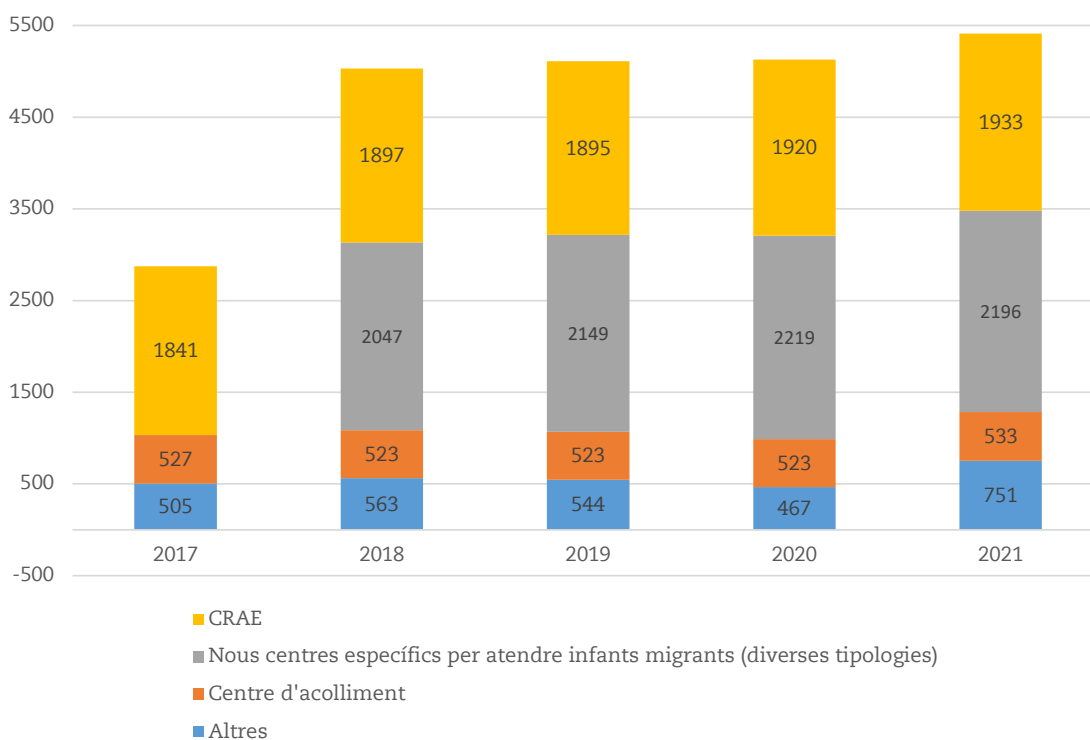
3. LA PROMOCIÓ DE L'ACOLLIMENT FAMILIAR EN EL SISTEMA DE PROTECCIÓ A LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA

No s'està aconseguint consolidar un sistema de protecció fonamentat en l'acolliment familiar

El pressupost de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA) s'ha incrementat un 39,8% en el període 2016-2020. L'increment de la inversió pública en el sistema de protecció els darrers anys s'ha destinat fonamentalment a finançar el creixement de l'oferta de places residencials necessàries per donar resposta a l'arribada d'adolescents migrants no acompanyats, amb edat propera a la majoria d'edat, i que majoritàriament és assignat a recursos residencials de protecció.

Des de l'any 2017, s'han incrementat les places residencials del sistema un 88,4%, 2.540 en total (vegeu el gràfic 4).

Gràfic 4. Evolució de les places residencials per tipologia de recurs al sistema de protecció (2017-2021)

	2017	2018	2019	2020	2021
Places residencials (total)	2.873	5.030	5.111	5.129	5.413

Font: DGAIA

L'acolliment residencial és preponderant i l'acolliment familiar s'ha estancat

Una de les reformes estructurals pendents del sistema de protecció a la infància és aconseguir capgirar la preponderància de l'acolliment residencial i promoure l'acolliment familiar. Són diversos els estudis en què es destaca que infants i adolescents acollits en entorns familiars presenten valors de benestar subjectiu més propers als de la població general de la mateixa edat.

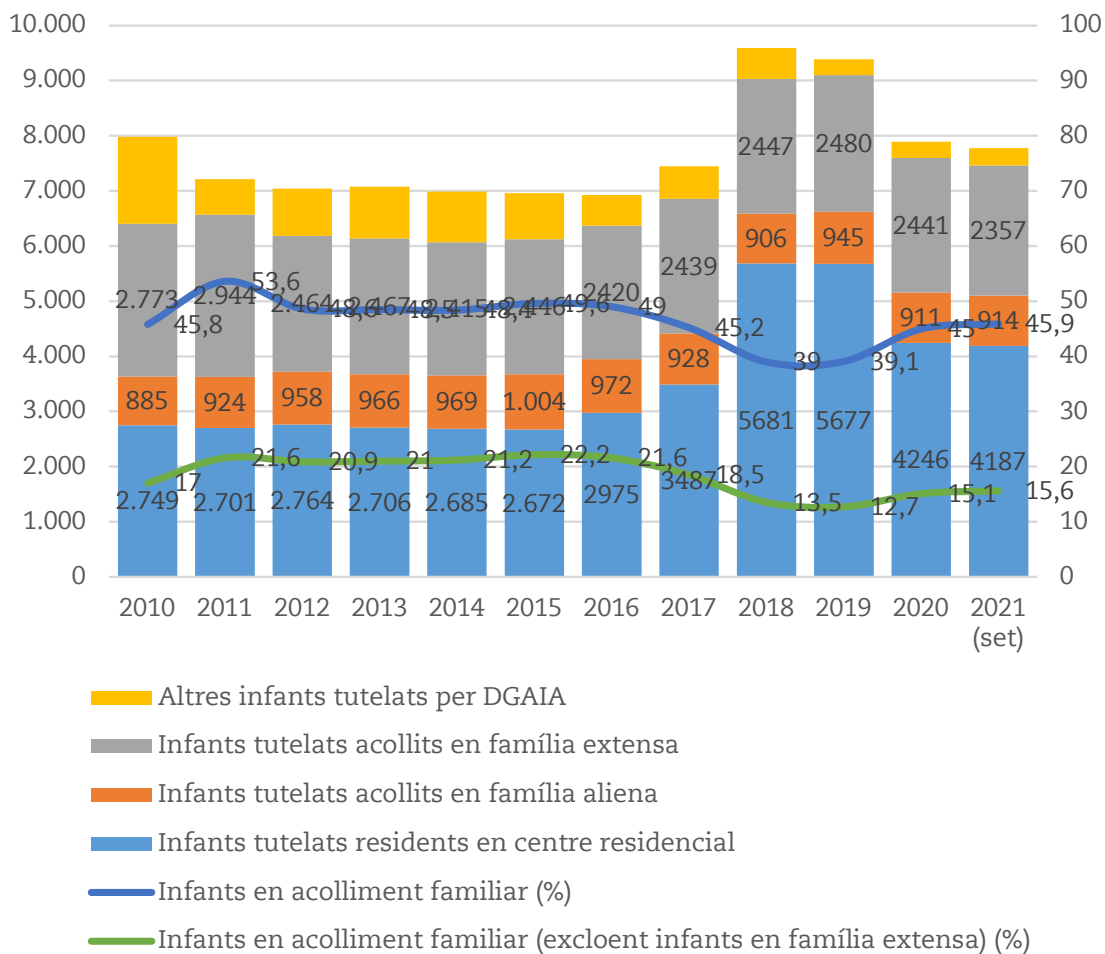
A Catalunya, l'acolliment familiar ha esdevingut una mesura quasi subsidiària respecte de l'acolliment en centre, i l'acolliment residencial continua essent la mesura de protecció més utilitzada.

El setembre de 2021, menys de la meitat dels infants tutelats (45,9%) estan en acolliment familiar, amb una tendència a incrementar-se per la moderació de l'arribada d'infants migrants sense referents familiars. Si es tenen en compte només els infants tutelats que no estan en família extensa i a qui l'Administració ha proporcionat un recurs de protecció, menys d'una cinquena part (15,6%) estan en acolliment familiar (vegeu el gràfic 5).

El nombre d'infants en família aliena s'ha mantingut estabilitzat al voltant dels 900-1000 al llarg de la darrera dècada. El nombre de famílies acollidores ha mantingut una tendència sostinguda de creixement en les dues darreres dècades, tot i que no de manera prou significativa per canviar la preponderància de l'acolliment residencial, i amb un estancament des de l'any 2018 (vegeu el gràfic 6).

De fet, les dificultats del sistema de protecció per generar recursos d'acolliment amb família aliena contrasten amb l'esforç dut a terme per a la creació de places residencials. En el període 2017-2021, s'han creat 2.540 noves places de recurs residencial (un 88,4%), mentre que només s'ha incrementat el nombre de famílies acollidores en 107 (un 17,0%).

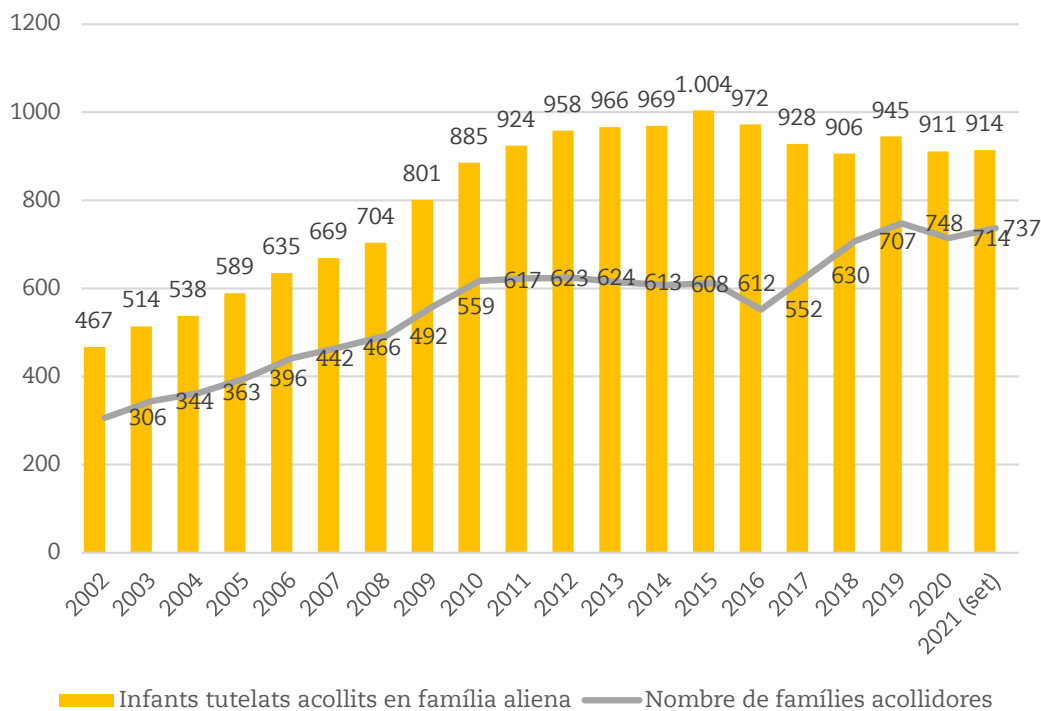
Gràfic 5. Evolució del nombre d'infants tutelats en acolliment familiar (2002-2021)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (set)
Infants tutelats residents en centre residencial	2.749	2.701	2.764	2.706	2.685	2.672	2.975	3.487	5.681	5.677	4.246	4.187
Infants tutelats acollits en família aliena	885	924	958	966	969	1.004	972	928	906	945	911	914
Infants tutelats acollits en família extensa	2.773	2.944	2.464	2.467	2.415	2.446	2.420	2.439	2.447	2.480	2.441	2.357
Altres infants tutelats per DGAIA	1.578	648	854	937	916	840	560	595	556	285	295	317
Infants en acolliment familiar (%)	45,8	53,6	48,6	48,5	48,4	49,6	49	45,2	39	39,1	45	45,9
Infants en acolliment familiar (excloent-ne infants en família extensa) (%)	17	21,6	20,9	21	21,2	22,2	21,6	18,5	13,5	12,7	15,1	15,6

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència i l'Institut Català de l'Adopció.

Nota: *Les dades d'acolliment familiar no inclouen els acolliments preadoptius.

Gràfic 6. Evolució d'infants tutelats en família aliena i del nombre de famílies acollidores (2002-2021)

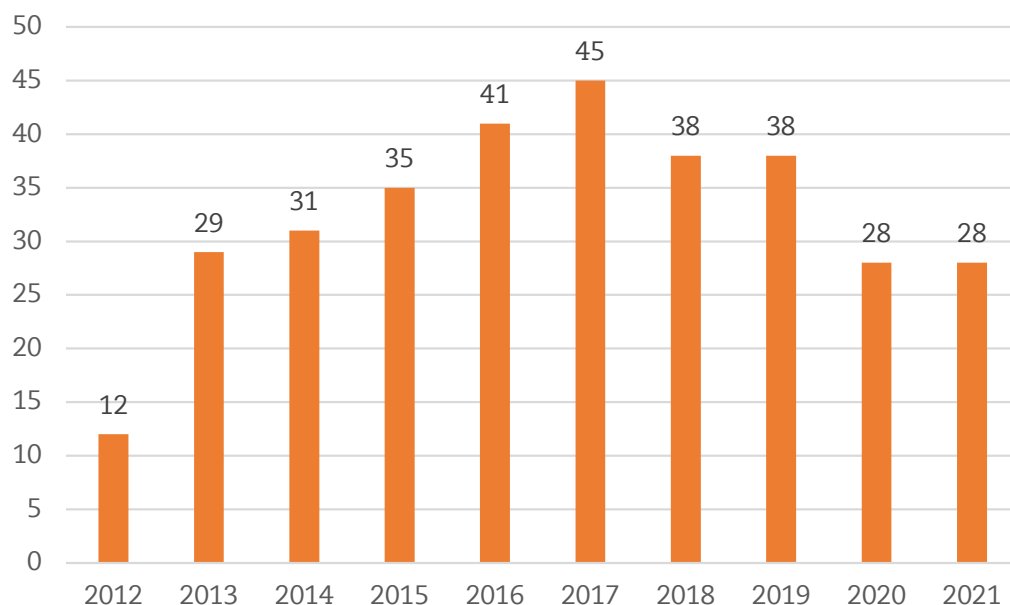
Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència i l'Institut Català de l'Adopció.

El desplegament de les UCAE com a recurs d'acolliment familiar és quasi inexistent

Dins les diferents modalitats d'acolliment en família aliena, destaca l'escàs nivell de desenvolupament de l'acolliment en unitat convivencial d'acció educativa (UCAE), que es posa de manifest a través del reduït nombre d'acolliments constituïts i del nombre creixent d'infants i adolescents pendents que se'ls assigni aquesta modalitat específica d'acolliment. El setembre de 2021, només hi ha 28 infants acollits en UCAE (vegeu el gràfic 7). Aquesta modalitat d'acolliment familiar, a més, ha perdut pes des de l'any 2017, tot i tenir llista d'espera: el juny de 2021 hi ha 78 infants amb proposta d'UCAE pendent d'executar.

L'ICAA ha adduït com a principal obstacle per al desenvolupament de les UCAE la normativa laboral i la necessitat de tenir el règim de la Seguretat Social que s'ajusti a les característiques de les funcions que es desenvolupen a través d'aquest tipus d'acolliment.

La Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència, ha previst, en la disposició addicional novena, que en el termini d'un any el Govern estableixi reglamentàriament l'abast i les condicions de la incorporació a la Seguretat Social de les persones que siguin designades com a acollidores especialitzades de dedicació exclusiva, així com els requisits i el procediment d'afiliació, alta i cotització.

Gràfic 7. Evolució del nombre d'infants tutelats en acolliment familiar UCAE (2012-2021)

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència i l'Institut Català de l'Adopció.

L'any 2021 s'ha incrementat un 13,5% el nombre d'infants pendents d'assignació d'una família aliena

Enguany les dades facilitades per l'Administració posen de manifest una reducció del nombre d'infants pendents d'ingrés en centre, en bona part, per la minoració de la pressió assistencial sobre aquests recursos a causa de la reducció dels fluxos d'arribada d'infants migrants sense referents familiars.

Això no obstant, hi ha un increment significatiu del nombre d'infants pendents d'acolliment en família aliena, respecte de l'any 2020. El **setembre de 2021, hi havia 455 infants tutelats pendents de família aliena** (vegeu la taula 1).

Taula 3. Evolució dels infants tutelats que estan en el sistema de protecció pendents d'un altre recurs (2012-2021)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (des)	2021 (set)
Infants tutelats	7.040 (6.774)*	7.076 (6.706)*	6.985 (6.698)*	6.962 (6.794)*	6.927	7.449	9.590	9.387	7.893	7.775
Infants tutelats pendents	-	-	-	-	644	612	575	597	468	531
% sobre infants tutelats	-	-	-	-	9,2	8,2	6,0	6,4	5,9	6,8
Infants tutelats pendents de família aliena	-	-	-	522	483	502	508	532	371	455
Infants tutelats pendents de CRAE	-	-	-	82	83	76	49	50	75	57
Infants tutelats pendents de CREI	-	-	-	-	26	21	13	11	15	13
Infants tutelats pendents de centre terapèutic	-	-	-	-	12	13	5	4	7	6

Font: DGAIA

Nota: A partir de l'any 2016, de les dades d'infants tutelats es deixen de comptabilitzar els joves amb expedient assistencial que es comptabilitzaven en altres anys, atès que en realitat són majors d'edat, tot i que continuïn atesos pel sistema de protecció. Per poder comparar les dades en els diferents anys caldria utilitzar les dades que estan entre parèntesi, en què precisament s'han exclòs aquests joves.

L'increment de la presència de nadons i infants de menys de sis anys en centres del sistema de protecció

L'elevada presència de nadons i infants de menys de sis anys en centres es manté com un dels principals dèficits del sistema de protecció a la infància.

Les dades relatives a la presència total d'infants de menys de sis anys en centres mostren una evolució negativa, amb un increment molt significatiu de la presència d'infants de menys de tres anys, que passa de 64 a 94 respecte de l'any passat, i un increment, també molt significatiu, en el cas d'infants de tres a sis anys, que passen de 123 l'any passat a 178 (vegeu la taula 4).

Aquesta situació vulnera el dret dels infants a tenir un recurs alternatiu a la família que s'ajusti a les seves necessitats i que els permeti assolir el màxim desenvolupament possible.

Els experts coincideixen a assenyalar que l'acolliment institucional no permet donar resposta a les necessitats dels infants més petits i pot tenir efectes adversos en el seu desenvolupament.

Taula 4. Evolució del nombre d'infants tutelats menors de sis anys que estan en acolliment residencial (2013-2021)

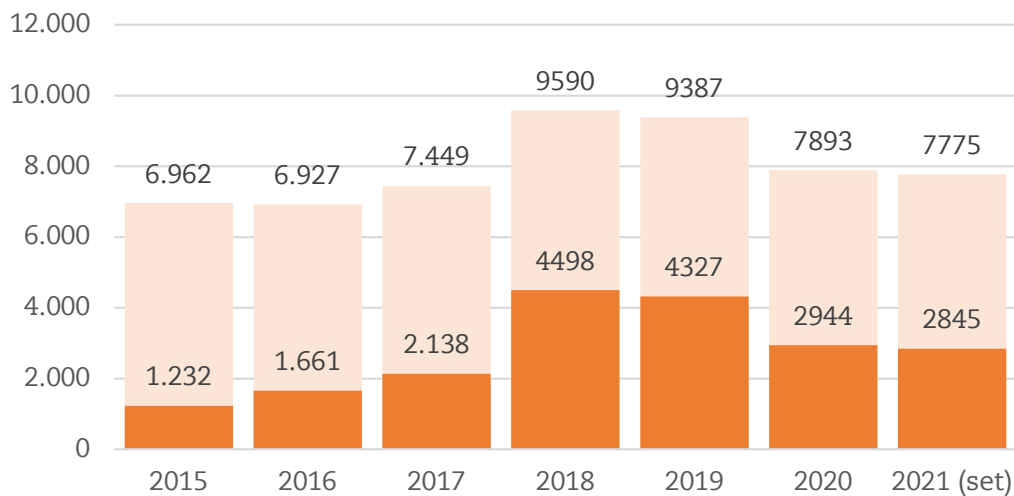
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (des)	2021 (set)
Infants tutelats menors de 6 anys en centre residencial	286	262	195	180	165	115	135	123	178
Infants tutelats menors de 3 anys en centre residencial	117	111	77	71	69	48	67	64	94

Font: DGAIA

Després d'un període de reducció dràstica, torna a créixer l'arribada d'infants migrants sense referents familiars nous a Catalunya

En els darrers anys, l'evolució del nombre d'infants tutelats s'ha vist fortament afectat per l'arribada d'infants migrants no acompanyats nous a Catalunya. Durant el període 2017-2019, el sistema de protecció ha atès 7.350 nous casos de menors estrangers no acompanyats, quasi la meitat dels quals l'any 2018. Això va provocar que **pràcticament la meitat dels infants tutelats (46,9%) fossin migrants sense referents familiars.**

Durant l'any 2020, l'arribada d'infants migrants va reduir-se en un 63,6% respecte a l'any anterior. Dels 2.202 nous casos de 2019 es va passar a 801. El pes dels infants migrants sobre el conjunt d'infants tutelats va baixar fins al 37,3%. Val a dir, però, el mes de setembre de 2021, el nombre de nous casos d'enguany ja ha superat els de tot el 2020, quan encara falta un trimestre per acabar l'any. Aquest repunt de nous casos fa preveure la possibilitat d'un nou canvi de tendència a l'alça.

Gràfic 8. Evolució del nombre d'infants tutelats per nacionalitat (2012-2020)

■ Infants amb mesura protectora per DGAIA

■ Infants amb mesura protectora per DGAIA de nacionalitat estrangera

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (set)
Infants amb mesura protectora per DGAIA	6.962	6.927	7.449	9.590	9.387	7.893	7.775
Infants amb mesura protectora per DGAIA de nacionalitat estrangera	1.232	1.661	2.138	4.498	4.327	2.944	2.845
%	17,7	24,0	28,7	46,9	46,1	37,3	36,6
Menors estrangers no acompanyats a Catalunya atesos durant l'any	624	973	1.958	4.812	5.766	3.688	2.389
Nous casos de menors estrangers no acompanyats a Catalunya durant l'any	377	684	1.489	3.659	2.202	801	822

Font: DGAIA

Quines reformes estructurals?

La promoció de l'acolliment familiar

- Abordar polítiques de desinstitucionalització del sistema protector i de garantia del dret a tenir el recurs d'acolliment familiar a través de polítiques dirigides a la provisió d'aquest recurs.
- Adoptar un pla de mesures urgent per suprimir la presència de nadons i d'infants de menys de sis anys en centres i reduir la presència dels infants de més de sis, que haurien d'estar ingressats en centres només quan aquesta sigui la mesura més ajustada a les seves necessitats.
- Promoure l'acolliment en família aliena, incloent-hi l'acolliment en unitat convivencial d'acció educativa (professional) i l'acolliment d'urgència i diagnòstic.
- Incrementar els recursos per al suport i la intervenció amb les famílies per evitar, sempre que sigui possible, la separació del nucli familiar (especialment l'ingrés en centre), evitar l'allargament de les situacions d'institucionalització i facilitar el retorn amb totes les garanties per a l'infant quan es dugui a terme.

4. L'EDUCACIÓ INCLUSIVA

S'han incrementat els recursos adreçats a l'educació inclusiva en els centres ordinaris, però no hi ha la convicció que s'hagi avançat a fer efectiu el principi d'inclusió i no s'ha aconseguit reduir l'alumnat escolaritzat als centres d'educació especial

El Departament d'Educació ha incrementat en els darrers anys la dotació de recursos per garantir l'educació inclusiva. En el cas dels SIEI, per exemple, en una dècada, quasi s'ha triplicat el nombre de SIEI, de 316 el curs 2010/2011 a 895,5 el curs 2020/2021, amb un creixement sostingut en el temps i amb un increment especialment significatiu arran de l'aprovació del Decret 150/2017.

En aquesta mateixa direcció, al llarg de la darrera dècada, s'ha pràcticament doblat la dotació d'hores de personal auxiliar de suport contractades als centres públics, de les 23.971 hores del curs 2010/2011 a les 40.465 hores del curs 2020/2021, i també s'ha incrementat la subvenció per als centres concertats per a personal per atendre alumnat amb necessitats educatives especials, tot i que també ho ha fet el nombre d'alumnat amb necessitats educatives especials escolaritzat als centres ordinaris.

El curs 2020/2021 també ha augmentat el nombre de programes d'aula integral de suport (AIS), que conformen d'acord amb el Decret 150/2017 una mesura de suport educatiu intensiu i que atenen de forma temporal alumnes en edat escolar obligatòria que presenten necessitats educatives especials associades a trastorns mentals i/o també trastorns greus de conducta. El curs 2020/2021 hi ha 27 AIS.

El desplegament de recursos encara és insuficient, malgrat el progressiu increment en els darrers cursos

No obstant això, el Síndic continua constatant a través de les queixes rebudes la manca de recursos suficients als centres educatius per atendre adequadament l'alumnat amb necessitats educatives especials amb garanties d'inclusió escolar. Hi ha un consens ampli en el conjunt de la comunitat educativa que la inversió del Departament d'Educació en els suports educatius derivats de la implantació del Decret 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu, actualment és insuficient.

L'estudi de les queixes rebudes al Síndic constata que l'evolució de la dotació de professionals de suport (personal auxiliar de suport, etc.) de què disposen els centres no sempre està en consonància amb l'evolució de les necessitats d'atenció que requereixen els alumnes que escolaritzen, i que l'assignació de professionals de suport no sempre té en compte les prescripcions fetes des dels EAP o des d'altres serveis educatius i de salut.

Tot i l'increment en la dotació de personal de suport, la ràtio d'hores de personal auxiliar de suport per alumnes amb necessitats educatives especials als centres ordinaris ha tendit a decreixer lleugerament en els darrers cursos, d'1,69 el curs 2016/2017 a 1,49 el curs 2019/2020 (com a conseqüència de l'increment de l'alumnat amb necessitats especials escolaritzat).

Taula 5. Evolució de la dotació de professionals (2010-2021)

	2010- 2011	2011- 2012	2012- 2013	2013- 2014	2014- 2015	2015- 2016	2016- 2017	2017- 2018	2018- 2019	2019- 2020	2020- 2021
Nombre d'USEE/Nombre de docents per als SIEI (1)	316	331	355	359	377	426	481	551	559	764,5	895,5
Vetlladors: nombre d'hores contractades (Total) (2)	23.971	23.971	23.971	27.791	29.439	30.083	30.323 (24.563 sense CEB)	32.148 (27.418 sense CEB)	32.148 (27.418 sense CEB)	33.504 (28.324 sense CEB)	40.465 (34.249 sense CEB)
Auxiliars d'EE	124	126	126	125	119	118	118	116	116	116	-
Docent especialista d'educació especial (2n cicle d'educació infantil i educació primària)	3.074	3.050	2.948	3.260	3.244	3.080	3.290	3.378	-	-	-
Docent especialista d'educació especial (2n cicle d'educació infantil i educació primària) (centres públics)	2.500	2.479	2.388	2.460	2.525	2.564	2.624	2.741	2.699	2.734	2.686
Alumnat NEE A per docent especialista d'educació especial (2n cicle d'educació infantil i educació primària) (centres públics)	-	-	-	-	-	-	4,83	4,57	4,96	5,31	-
Hores de vetllador per a alumnat NEE A en centres ordinariis (públics)	-	-	-	-	-	-	1,69	1,84	1,57	1,49	-
Subvenció centres concertats per a personal per atendre alumnat NEE (en milions d'euros)	4,4	-	3,8	3,5	3,5	3,5	3,5	3,9	4,3	4,3	-
Subvenció centres concertats en monitors de menjador, esbarjo i transport	5,8	5,9	5,9	6,1	6,2	6,4	6,5	6,7	6,9	6,9	-
Nombre d' AIS	-	-	-	-	-	-	-	-	20	20	27

Font: Departament d'Educació

(1) En el cas de primària es computa una unitat per cada dotació de plantilla. En el cas de secundària, es computa una unitat per cada 1,5 dotacions de plantilla.

(2) Els cursos 2013/2014, 2014/2015 i 2015/2016, les dades inclouen la dotació inicial i els increments tramitats a partir del segon trimestre, per ajustament de la demanda. Les dades anteriors i posteriors no tenen en compte les hores contractades pel Consorci d'Educació de Barcelona.

(3) En el cas de primària es computa una unitat per cada dotació de plantilla. En el cas de la secundària es computa una unitat per cada 1,5 dotacions de plantilla.

No s'ha completat el desplegament del suport dels centres d'educació especial als centres ordinaris (CEEPSIR)

El Decret 150/2017 suposa un impuls en la reconversió definitiva dels CEE en centres de referència per a les escoles ordinàries, com a proveïdors de serveis i recursos de suport per fer efectiva l'escolarització inclusiva dels alumnes amb discapacitats.

La definició, l'objecte i les funcions dels CEEPSIR s'especifiquen en les instruccions per a l'organització i el funcionament dels centres d'educació especial proveïdors de serveis i recursos (CEEPSIR) sostinguts amb fons públics, establertes mitjançant la Resolució EDU/1010/2021, de 9 d'abril, del Departament d'Educació.

Una de les principals preocupacions actuals en relació amb els CEEPSIR és la seva articulació amb l'escola ordinària en general, i amb els projectes educatius de centre, en particular. Fins ara, la recepció, la possibilitat d'encaix i l'articulació dels serveis i mesures de suport que ofereixen els CEEPSIR han estat condicionades, en els casos concrets, per les decisions/visions de les direccions dels centres ordinaris i del seu personal.

Manca un canvi cultural per fer efectiu el principi d'inclusió als centres ordinaris

A banda de la millora dels recursos, el Síndic també recorda que manca un canvi cultural de paradigma en la pràctica professional per a l'aplicació del model d'educació inclusiva. Una part important del professorat encara continua considerant que l'educació inclusiva afecta només l'alumnat amb necessitats educatives especials, que l'atenció d'aquest alumnat és responsabilitat principal del personal de suport i que la seva inclusió depèn fonamentalment de la provisió d'aquests suports específics addicionals, sense la necessitat de modificar la mateixa pràctica professional i la dinàmica de funcionament de l'aula. Moltes famílies també parteixen de la base que l'adequada inclusió dels infants a l'escola ordinària depèn fonamentalment dels recursos addicionals que se'ls assignin. De fet, l'elevada escolarització en centres d'educació especial o les dificultats en l'escolarització en determinats centres ordinaris posen de manifest que a hores d'ara l'enfocament que es troba en la base de l'aplicació del Decret 150/2017 no és plenament assumit o conegut per determinats centres i serveis educatius, ni tampoc per determinades famílies.

Com a símptoma dels dèficits en el desplegament del principi d'educació inclusiva, l'alumnat escolaritzat en centres d'educació especial ha crescut un 14,3% des de l'aprovació del Decret 150/2017

El model d'escola inclusiva propugna que l'alumnat es pugui escolaritzar en centres ordinaris, sigui quina sigui la seva condició, i que aquests puguin atendre de manera adequada les seves necessitats educatives, conjuntament amb les de la resta de l'alumnat.

Malgrat aquestes previsions, l'anàlisi de les dades facilitades pel Departament d'Educació posa de manifest que la presència d'alumnat en centres d'educació especial es manté força estabilitzada en els darrers quinze anys, al voltant dels 7.000 alumnes, amb una lleugera tendència a incrementar-se després de l'aprovació del Decret 150/2017, contràriament al que caldria esperar. De fet, el curs 2020/2021 ha estat aquell en què s'han escolaritzat més alumnes en valors absoluts en centres d'educació especial en el període observat, 7.818 (vegeu la taula 6).

Per comprendre aquesta evolució, cal fer esment de factors com ara el desenvolupament d'oferta formativa adreçada a alumnat que ha superat l'edat d'escolarització obligatòria, especialment en els darrers tres cursos, o també de les dificultats que han mostrat centres ordinaris a l'hora de garantir l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives especials severes en condicions més ben valorades per professionals i famílies, malgrat l'increment de recursos per atendre aquestes necessitats als centres ordinaris.

Taula 6. Evolució de l'alumnat amb necessitats educatives especials en el sistema educatiu (2005-2021)

Cursos	Alumnes amb NEE escolaritzats en centres ordinaris	Alumnes en centres d'educació especial	Total d'alumnes amb NEE	% d'alumnes amb NEE en centres ordinaris
2005-2006	15.795	6.779	22.574	70,0
2006-2007	17.074	6.828	23.902	71,4
2007-2008	17.310	6.810	24.120	71,8
2008-2009	19.525	6.868	26.393	74,0
2009-2010	20.282	6.615	26.897	75,4
2010-2011	18.407	6.369	24.776	74,3
2011-2012	18.939	6.568	25.507	74,3
2012-2013	18.068	6.744	24.812	72,8
2013-2014	17.759	6.927	24.686	71,9
2014-2015	18.164	7.147	25.311	71,8
2015-2016	18.625	7.282	25.907	71,9
2016-2017	24.696**	6.919	31.612**	78,1**
2017-2018	23.857	6.839	30.696	77,2
2018-2019	26.844	7.087	33.931	79,1
2019-2020	29.374	7.456	36.830	79,8
2020-2021	29.028	7.818	36.846	78,8

Font: Departament d'Educació

Nota: ** Les dades dels centres ordinaris corresponen a alumnat d'INE, PRI i SEC. Alhora, cal tenir present que s'hi han afegit categories de reconeixement de NEE respecte de les dades de cursos anteriors. Aquest canvi s'ha degut a l'aprovació de l'Ordre ENS/293/2015, de 18 de setembre, de creació del Registre d'alumnes i del fitxer de dades de caràcter personal associat, i a la posterior implantació d'aquest registre (RALC), en què s'han d'inscriure tots els alumnes matriculats als centres educatius d'ensenyaments reglats no universitaris de Catalunya. El RALC és l'única font de dades d'identificació dels alumnes, de manera que s'interrelaciona amb la resta de sistemes d'informació del Departament, com, per exemple, la GEDAC (aplicació per a la gestió d'escolarització).

Dins el conjunt d'alumnat escolaritzat en centres d'educació especial, cal destacar la presència d'alumnat d'edats primerenques. El curs 2020/2021 prop de 300 infants (289) escolaritzats en centres d'educació especial tenen de 3 a 5 anys, l'edat teòrica d'escolarització a l'educació infantil de segon cicle (el 3,7% del total).

Prop d'una quarta part dels infants escolaritzats en centres d'educació especial tenen edat d'escolarització a l'educació infantil i primària. Hi ha 1.400 alumnes (1.447) escolaritzats en centres d'educació especial que tenen de 6 a 11 anys. Si es prenen com a referència els infants de 3 a 11 anys, aquests representen el 22,2% del total.

Tant en els centres ordinaris com en els centres d'educació especial hi ha més nens amb necessitats educatives especials que nenes. A l'educació primària, per exemple, el 51,3% de l'alumnat escolaritzat en centres ordinaris són nens, però aquesta proporció augmenta fins al 72,9% en el cas de l'alumnat amb necessitats educatives especials escolaritzat en centres ordinaris, i al 68,8% en el cas de l'alumnat escolaritzat en centres d'educació especial. L'existència de desigualtats en l'aplicació del principi d'educació inclusiva en funció de les característiques de l'alumnat també s'observa en l'escolarització de l'alumnat de nacionalitat estrangera. El pes del fet migratori als centres d'educació especial és superior que el pes del fet migratori als centres ordinaris. El curs 2019/2020, la proporció d'alumnat estranger en els centres d'educació especial, el 16,7%, és lleugerament més elevada que la proporció d'alumnat estranger escolaritzat als centres ordinaris, el 14,9%.

A secundària, hi ha més segregació de l'alumnat amb necessitats educatives especials que de l'alumnat de nacionalitat estrangera. Si es pren en consideració també l'alumnat dels centres d'educació especial, l'índex augmenta fins al 0,28 a primària i al 0,38 a secundària. Tot i que a primària els desequilibris en l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives especials són més baixos que els que afecten l'alumnat estranger o l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu, en el cas de secundària, no és així: l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives especials als centres ordinaris (0,26) presenta un desequilibri més gran que l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu (0,24), i si s'hi afageix l'alumnat dels centres d'educació especial (0,38), també és més gran que el desequilibri que afecta l'alumnat estranger (0,34).

Taula 7. Índex de dissimilitud (curs 2019/2020)

	Alumnat NEE A (centres ordinaris)	Alumnat NEE A (centres ordinaris i d'educació especial)	Alumnat NESE (centres ordinaris)	Alumnat estranger (centres ordinaris)
Primària	0,25	0,28	0,33	0,41
ESO	0,26	0,38	0,24	0,34

Font: Departament d'Educació

Nota: Es fa referència als nivells que van de P3 fins a sisè de primària com a primària, i als nivells de primer a quart d'ESO com a secundària. Els índexs de dissimilitud d'aquesta taula estan calculats per a tots els municipis catalans que tenen, com a mínim, dos centres de primària o dos centres de secundària.

Les persones sordsignants tenen dret a accedir a la comunicació i informació a l'escola sense barreres de cap tipus, tal com estableix la Llei 17/2010, de la llengua de signes catalana. L'alumnat amb discapacitat auditiva es troba en una situació de greuge comparatiu amb relació als seus companys que hi senten, quan no tenen accés a suports d'intèrpret de LSC per al professorat. **Correspon a l'Administració garantir que l'LSC sigui realment una llengua vehicular en l'àmbit educatiu.** Cal garantir el dret de les famílies de l'alumnat amb discapacitat auditiva a triar la modalitat (oral o bilingüe) en què volen que els seus fills siguin escolaritzats i garantir els suports corresponents, com ara intèrpret de LSC) durant tot l'horari escolar.

Quines reformes estructurals?

Programa progressiu de tancament i transformació dels centres d'educació especial

- Establir un pla general de tancament i transformació dels CEE que suposi la reducció com a mínim d'un 70% l'alumnat escolaritzat en aquests centres (dels prop de 7.500 alumnes actuals a no més de 2.500), i que s'emmarqui dins la nova aposta per una escola més inclusiva i sigui explicat als centres i a les famílies tot transmetent tranquil·litat sobre la idea que s'està avançant cap a un objectiu concret i oferint claredat sobre els passos que cal fer per arribar-hi.
- Garantir la transformació dels CEE en proveïdors de serveis i recursos per a l'escola ordinària.
- Conservar, en alguns casos, CEE com a recursos d'última ràtio i, en la mesura que sigui possible, com a suport intensiu concret acotat en un temps, no com un recurs permanent. La perspectiva de la intervenció, sempre que sigui possible, ha de ser la de retorn a l'entorn ordinari.

La millora de la provisió de recursos destinats a l'aplicació del model d'educació inclusiva

- Incrementar la inversió en personal docent i de suport als centres ordinaris. Augmentar el finançament que el Departament d'Educació destina als centres ordinaris públics i concertats per fer efectiva l'educació inclusiva de l'alumnat.
- Consolidar el desplegament dels CEEPSIR.
- Convertir els EAP com a agents de transformació del sistema educatiu inclusiu i acompanyament de l'alumnat, les famílies i els professionals al llarg de la seva escolaritat. Cal redefinir el paper dels EAP i equips de suport psicopedagògic com a instruments clau de transformació del sistema educatiu.
- Reforçar les mesures universals i revisar les metodologies i l'organització de recursos a l'aula: codocència i altres.

5. LA LLUITA CONTRA LA SEGREGACIÓ ESCOLAR

La millora del finançament de l'educació no està orientada a revertir els desequilibris en la composició social dels centres, sinó més aviat a compensar els efectes de la segregació escolar en les oportunitats educatives de l'alumnat

En el període 2014-2020, el pressupost executat pel Departament d'Educació ha augmentat de manera sostinguda un 41,4% a preus corrents, prop de 1.704,3 milions d'euros.

El Departament d'Educació ha informat que l'impacte pressupostari de la pandèmia, a través de les despeses extraordinàries assumides, és de 613 milions d'euros. D'aquests, 164,5 milions d'euros s'han destinat a l'increment de plantilles en centres públics i 44 milions d'euros en centres concertats, 185 milions d'euros al projecte d'acceleració de la transformació digital dels centres educatius i altres mesures TIC extraordinàries, 113 milions d'euros a ajuts de menjador i 48 milions d'euros al Pla de millores d'oportunitats educatives.

El Pacte contra la segregació escolar s'està desplegant més lentament del que s'havia previst inicialment

El març de 2019, el Departament d'Educació i el Síndic van subscriure el Pacte contra la segregació escolar, conjuntament amb la majoria de municipis de més de 10.000 habitants i dels membres de la comunitat educativa (entitats municipalistes, patronals dels centres concertats, sindicats, federacions d'associacions de famílies d'alumnat i entitats de referència en l'àmbit de l'educació). Aquest pacte conté 30 actuacions i més de 180 mesures específiques, que actualment estan en procés de desplegament, i que en la seva totalitat s'hauria d'acabar de desplegar en els propers dos o tres anys.

Arribats a l'equador del període previst per al seu desplegament, el Síndic valora que el Pacte s'està complint, però també que s'està fent de manera més lenta del que s'havia planificat inicialment. La pandèmia sobrevinguda i el canvi de legislatura, que ha suposat un canvi en l'equip que dirigeix el Departament d'Educació, han estat factors que han alentit el desplegament de mesures.

De les trenta actuacions previstes, n'hi ha quatre que ja s'han complert i vint-i-dues que estan en procés de compliment. Les mesures implementades més significatives fins al moment han estat:

- L'aprovació del Decret 11/2021, de 16 de febrer, de la programació de l'oferta educativa i del procediment d'admissió en els centres del Servei d'Educació de Catalunya.
- L'elaboració de l'informe *Estimació del cost de la plaça escolar a Catalunya*.
- L'aplicació de les limitacions a la difusió de dades sensibles (resultats dels centres, dades de composició social dels centres, etc.): la modificació de la Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació, a partir de la Llei 5/2020, del 29 d'abril, de mesures fiscals, financeres, administratives i del sector públic, i l'aprovació del Decret 8/2021, de 9 de febrer, sobre la transparència i el dret d'accés a la informació pública (art. 69.5).

- La creació de la unitat interna de seguiment del Pacte per part del Departament d'Educació.
- La preinscripció telemàtica (oficina electrònica de preinscripció).
- El Pla de millora de les oportunitats educatives (PMOE), que millora els recursos disponibles als centres amb elevada complexitat.

Fins ara, els principals esforços s'han adreçat a generar les condicions adequades per al desplegament efectiu del Pacte. La construcció de consensos entre els diferents actors signataris sobre les mesures que s'han de desenvolupar, la creació del coneixement tècnic necessari per a la concreció de les mesures previstes (amb l'elaboració de cinc informes extraordinaris que desenvolupen diferents àmbits del Pacte), l'aprovació del marc normatiu necessari per mitjà del nou decret d'admissió d'alumnat o la creació de les estructures departamentals per al desplegament de les mesures van en aquesta direcció.

A partir d'aquest punt, i un cop generades les condicions necessàries, el Síndic alerta sobre la necessitat d'abordar de manera decidida i sense dilació la fase d'implementació de les actuacions previstes, i particularment de desplegament dels instruments previstos en el nou decret d'admissió d'alumnat per combatre la segregació escolar. La intensitat amb què es desenvolupi aquesta fase condicionarà la capacitat d'aconseguir canvis estructurals reals.

Persisteixen les males pràctiques i la manca de claredat en el cobrament de quotes a les famílies per part dels centres

Les condicions que han de fer possible la gratuïtat de l'ensenyament no estan plenament garantides en l'actualitat, bé per dèficits en la suficiència financera dels centres, bé per dèficits en el règim de pagament de quotes, bé per la no consideració real i pràctica de les activitats complementàries com a voluntàries i no lectives, bé per disfuncions en l'establiment d'ajuts.

L'estudi sobre el cost de la plaça escolar que va publicar el juliol de 2020 el Síndic, en el marc del Pacte contra la segregació escolar, va evidenciar que els centres públics i concertats reben un finançament inferior al que haurien de rebre per garantir la gratuïtat plena de l'ensenyament, però també que hi ha grans diferències en la despesa real dels centres i que hi ha centres concertats que tenen projectes educatius més costosos que el cost dels estàndards de qualitat que haurien d'estar coberts per al conjunt del sistema.

A causa de l'infrafinançament dels centres, les famílies fan pagaments per diferents conceptes (material escolar, sortides i colònies escolars, serveis escolars, quota d'activitat complementària, aportacions voluntàries a les fundacions, a les AMPA, etc.) que també van destinats a finançar el funcionament dels centres. En el cas dels centres concertats, la partida del concert corresponent a la despesa de funcionament no cobreix íntegrament la inversió i la despesa que fan els centres en conceptes necessaris i bàsics per al seu funcionament ordinari (noves tecnologies a l'aula, dotació addicional de professionals per garantir l'atenció d'alumnat amb necessitats educatives especials, servei de secretaria i consergeria del centre, servei de neteja i manteniment de les instal·lacions, etc.) i passa a cobrir-se per mitjà de les aportacions de les famílies.

egació escolar, conjuntament amb la majoria de municipis de més de 10.000. El Síndic ha posat de manifest els efectes especialment perversos que genera que part dels projectes educatius dels centres es financin a través de les quotes de les famílies, no només perquè suposa un factor de desigualtat per a l'alumnat socialment desfavorit i també per als centres públics i concertats amb una elevada complexitat educativa, sinó també perquè les diferències en la composició social dels centres contribueixen a configurar, al seu torn, un servei d'educació de Catalunya amb projectes educatius desiguals: els centres públics o concertats amb una composició social més afavorida acostumen a tenir més capacitat per finançar per mitjà de les quotes de les famílies projectes educatius més atractius i de més qualitat que els centres públics o concertats amb una composició social menys afavorida. Heus ací un dels espirals de reproducció de la segregació escolar.

En el marc de la seva activitat, el Síndic ha detectat que alguns centres públics i concertats:

- incorporen despeses relacionades amb activitats lectives, amb el manteniment de l'aula, amb el finançament de professionals de suport, etc., que no haurien de correspondre a les famílies o bé no haurien de tenir la consideració d'aportacions obligatòries;
- tramiten les quotes sense distingir els diferents conceptes que les integren (llibres de text, material escolar, assegurança escolar, sortides i colònies escolars, activitats complementàries, etc.), la qual cosa fa impossible exercir la voluntarietat;
- conceben els serveis escolars i les activitats complementàries com a "obligatoris".

En aquest sentit, aquesta institució reitera que l'alumnat té dret a estar escolaritzat als centres públics i concertats sense l'obligació d'abonar cap import relacionat amb l'accés a serveis escolars o a activitats complementàries que tenen caràcter voluntari.

Els centres amb elevada complexitat disposen de més recursos en el context de pandèmia, però més de la meitat ha perdut la sisena hora

La sisena hora ha estat un element clau per garantir la igualtat d'oportunitats en l'educació, atès que serveix per millorar l'atenció de l'alumnat socialment desfavorit, que pateix una situació de desavantatge objectiu en les condicions d'educabilitat, i per combatre la segregació escolar, ateses les diferències existents relacionades amb determinades condicions d'escolarització de l'alumnat que ofereixen els centres públics (majoritàriament sense sisena hora) i concertats (majoritàriament amb activitats complementàries).

De fet, el mateix Departament d'Educació recorda que la sisena hora és una mesura de millora que afavoreix l'equitat i que és un pilar important per als centres educatius que la imparteixen. Cal recordar que, sense aquesta hora complementària, l'alumnat fa de mitjana 175 hores menys de classe al llarg del curs, 1.050 hores menys de classe durant tota la primària (equivalent a un any lectiu aproximadament).

A partir de l'any 2011, les dificultats pressupostàries en el context de crisi van provocar que se suprimís en la majoria de centres públics l'ampliació que s'havia fet d'ençà de l'any 2006 de l'horari escolar a primària. Tanmateix,

també obria la possibilitat de mantenir aquesta ampliació horària als centres de primària que, amb caràcter general, atenguessin alumnat en contextos socioeconòmics desfavorits (al voltant de 400), amb l'objectiu de garantir-los un entorn d'aprenentatge adequat que afavorís la igualtat d'oportunitats.

Tot i l'anterior, el curs 2019/2020 la sisena hora era vigent només en el 62,8% dels centres de màxima complexitat (145) i en una petita part de centres d'alta complexitat (28, el 13,6% del total).

El Síndic també constata, però, que arran de les instruccions donades sobre el manteniment de la sisena hora durant el curs 2020/2021, a través de les quals es demanava als centres que volguessin continuar impartint-la que presentessin la seva sol·licitud, un nombre important de centres, més de la meitat (el 55,7%, 136 dels 244 que tenien sisena hora), van renunciar a mantenir-la. Paradoxalment, aquesta renúncia ha estat més gran en els centres de màxima complexitat (66,0%) o d'alta complexitat (57,1%) que tenien sisena hora que en el cas dels centres de complexitat estàndard (34,7%).

D'aquesta manera, doncs, els centres de màxima complexitat que tenien sisena hora efectiva, han passat del 62,8% el curs 2019/2020 al 21,2% el curs 2020/2021.

El Síndic recorda que, més enllà de les dotacions addicionals que s'assignen als centres vinculats a la sisena hora, la sisena hora suposa incrementar en prop d'un 15% l'horari d'atenció educativa que rep l'alumnat per part de professorat.

Taula 8. Índex de dissimilitud (curs 2019/2020)

Centres	2020-2021	2021-2022
Màxima complexitat	328	329
Alta complexitat	260	309
Mitjana complexitat	129	117
Total	717	755

Font: Departament d'Educació

Quines reformes estructurals?

El desplegament dels principals instruments previstos en el nou Decret 11/2021 d'admissió d'alumnat i aprovació de protocol d'ús de la reserva de places

- Incrementar els nivells de detecció de l'alumnat amb necessitats educatives específiques del 5% del conjunt de l'alumnat a xifres que voregin el 25%, amb l'establiment del criteri de renda previst en el Decret 11/2021.
- Garantir que aquest alumnat pugui ser distribuït de manera equilibrada entre els centres, i per això el decret estableix instruments com ara les proporcions màximes d'alumnat amb necessitats educatives específiques entre centres d'una mateixa zona, criteris d'escolarització de la matrícula viva, l'allargament de la reserva fins a l'inici de curs o altres, que canvien la lògica de gestionar el procés d'admissió.

La concessió dels ajuts econòmics als centres per a l'escolarització equilibrada de l'alumnat amb necessitats educatives específiques

- Desplegar les mesures de finançament dels centres públics i concertats ja previstes en la memòria econòmica del nou decret d'admissió d'alumnat per garantir el principi de gratuïtat i d'igualtat d'oportunitats d'aquest alumnat.
- Garantir que l'ajut es calcula a partir de l'informe sobre el cost de la plaça escolar elaborat en el marc del Pacte contra la segregació escolar (Síndic de Greuges, 2020), per garantir l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives específiques als centres educatius amb accés gratuït a les activitats complementàries i als serveis escolars (exclòs el menjador escolar, l'accessibilitat econòmica del qual depèn d'una altra convocatòria d'ajuts, i incloent-hi les sortides i colònies escolars i el material escolar).

Les instruccions del Departament d'Educació als centres sobre el pagament de quotes

- Elaborar unes instruccions adreçades als centres públics i concertats sobre el pagament de quotes per a activitats complementàries, serveis escolars i aportacions a les fundacions o a les AMPA/AFA, entre d'altres, per evitar que siguin un àmbit de generació de desigualtat educativa i per garantir que es compleix el que estableix la normativa.

La millora dels recursos dels centres amb una elevada complexitat

- Garantir que els centres amb una composició social desfavorida tinguin una dotació més alta de docents, d'acord amb les necessitats educatives del seu alumnat, suficient per atendre les necessitats educatives específiques existents.
- Regular i garantir la dotació de plantilles més multidisciplinàries als centres amb una elevada complexitat educativa, amb assignacions de professionals de l'àmbit social (tècnics d'integració social, educadors socials, treballadors socials, etc.) i de l'àmbit de la salut (psicòlegs, logopedes, etc.) per atendre les necessitats existents.
- Introduir mecanismes d'incentius o d'altres per garantir que els professors més qualificats per a la tasca docent prestin servei als centres amb una complexitat més elevada, tot incorporant al procediment de promoció docent l'exercici professional en centres amb una composició social desfavorida com a element definidor.
- Garantir la qualitat dels projectes educatius dels centres amb més complexitat social i amb una demanda més feble, desenvolupar les mesures necessàries per compensar la incidència de la composició social del centre en el desenvolupament del projecte educatiu i, si escau, promoure la participació d'aquests centres en programes de dessegregació.

6. LA LLUITA CONTRA L'ABANDONAMENT EDUCATIU PREMATUR

S'ha incrementat l'oferta de formació professional, però continua essent insuficient per atendre les necessitats existents i per superar l'estancament actual de l'abandonament educatiu prematur

En els darrers anys, el Departament d'Educació ha incrementat l'oferta de formació professional. **Durant el període 2007-2020, l'oferta de formació professional de grau mitjà s'ha ampliat en més de 20.000 noves places, un 62,4% més.**

No obstant això, des de l'any 2015, el ritme de creació de places ha minorat substancialment: mentre que entre els cursos 2007/2008 i 2014/2015 es van crear places a un ritme de quasi 3.000 places per any, entre el curs 2014/2015 i 2020/2021 se n'han creat poc més de 6.000, a un ritme de 1.000 places per any.

Fenòmens com ara l'abandonament educatiu prematur i les desigualtats d'accés a l'educació secundària postobligatòria continuen essent problemes estructurals del nostre sistema educatiu.

L'any 2021 hi ha hagut un dèficit d'oferta inicial de formació professional i també de garanties de continuïtat en les trajectòries educatives dels joves

El Síndic va rebre nombroses queixes relacionades amb la manca d'oferta suficient de places de cicles formatius de grau mitjà (CFGM) per cobrir la demanda existent per al curs 2021/2022. L'increment de la demanda experimentat, del 23%, va provocar que una part significativa de les sol·licituds rebudes quedessin, en un principi, desateses a través de l'oferta de places inicialment aprovades, i sense una plaça assignada. **En el conjunt de Catalunya, la diferència entre oferta inicial i sol·licituds rebudes ha estat de 14.788 (vegeu la taula 9).**

Davant d'aquesta situació, el Departament d'Educació es va comprometre a incrementar l'oferta de cicles formatius de grau mitjà per garantir plaça a tots els alumnes que ho volguessin. El nombre total de noves places ha estat de 6.152. El Departament d'Educació també ha treballat en coordinació amb el Servei d'Ocupació de Catalunya per a l'oferta de certificats de professionalitat en tots els territoris, i també amb l'Institut Obert de Catalunya per detectar necessitats no cobertes de col·lectius singulars en cicles formatius d'alta demanda.

De les 12.611 sol·licituds de persones que no havien pogut entrar a estudiar la seva opció desitjada en el primer procés de preinscripció, han quedat 381 places de persones prioritàries que provenen del període ordinari sense accedir a estudiar allò que havien demanat.

Amb tot, davant la cobertura insuficient de la demanda existent, **el Síndic manifesta una preocupació especial per la manca de garanties de continuïtat formativa de tres col·lectius en concret:**

- alumnat que ha finalitzat l'ESO el curs 2020/2021 i que no pot continuar la seva trajectòria formativa en el marc de la formació professional;
- alumnes que han participat durant el curs 2020/2021 en programes de noves oportunitats, com ara els PFI, i que no troben l'oportunitat de continuar els estudis;

■ joves menors de 24 anys que en cursos precedents van abandonar prematurament el sistema educatiu sense haver-se graduat en ensenyaments secundaris postobligatoris i que decideixen retornar al sistema educatiu.

En el cas de no disposar d'oferta suficient per atendre la demanda, la normativa vigent que regula l'accés a la formació professional prioritza l'admissió en funció de l'expedient acadèmic del sol·licitant, no pas per altres circumstàncies relacionades amb la seva trajectòria formativa o amb les seves condicions educatives i d'educabilitat. **Aquesta previsió normativa en un context de manca de provisió universal provoca que, en funció de l'expedient acadèmic, les persones que estan fora del sistema educatiu i que, tot i tenir estudis de formació professional completats, opten per retornar a la formació amb la voluntat de requalificació, o de millora de la pròpia ocupabilitat, poden tenir prioritat en l'accés respecte de l'alumnat que ha cursat quart d'ESO, d'acord amb l'itinerari establert, i que vol continuar els estudis a través de l'oferta de cicles formatius.**

En els darrers anys, la valoració social de la formació professional ha anat augmentant, en part per les bones dades d'inserció laboral que presenten els graduats en aquests ensenyaments, en part per l'evolució de la demografia educativa, en part per la millora de les taxes de graduació a l'ESO, i en part també per la crisi econòmica derivada de la pandèmia, que ha fet incrementar la taxa d'atur juvenil, la qual cosa afavoreix el retorn al sistema dels joves que l'havien abandonat prematurament.

En aquest sentit, el Síndic destaca que la conjuntura actual suposa una oportunitat per a l'Administració a l'hora de reprendre la tendència de reducció dels nivells d'abandonament educatiu prematur existents a Catalunya, estancats en els darrers anys.

Taula 9. Oferta inicial i final i sol·licituds de primer de cicles formatius de grau mitjà a Catalunya en el procés d'admissió corresponent al curs 2021/2022)

Oferta inicial	Sol·licituds de preinscripció	Diferència entre oferta inicial i sol·licituds	Ampliació de places ampliada	Diferència entre oferta ampliada i sol·licituds
31.092	45.880	-14.788	4.215	-10.573

Font: Departament d'Educació

Des de l'any 2017, s'ha estancat la reducció de l'abandonament educatiu prematur a Catalunya

Des del curs 2016/2017, hi ha un estancament de les taxes d'escolarització dels 16 als 19 anys i també des de l'any 2017 de la taxa d'abandonament educatiu prematur, en bona part per efecte de la millora de la situació econòmica després de la crisi de 2008, amb efectes negatius sobre la permanència i el retorn de la població jove al sistema educatiu (vegeu el gràfic 9).

Un dels dèficits estructurals del sistema educatiu té a veure amb l'elevada prevalença de l'abandonament educatiu prematur (17,4%), amb proporcions significativament superiors a la mitjana del conjunt de la Unió Europea (9,9%), i lleugerament superiors a la mitjana espanyola (16,0%). L'anàlisi comparada situa Catalunya al capdavant dels països europeus amb taxes

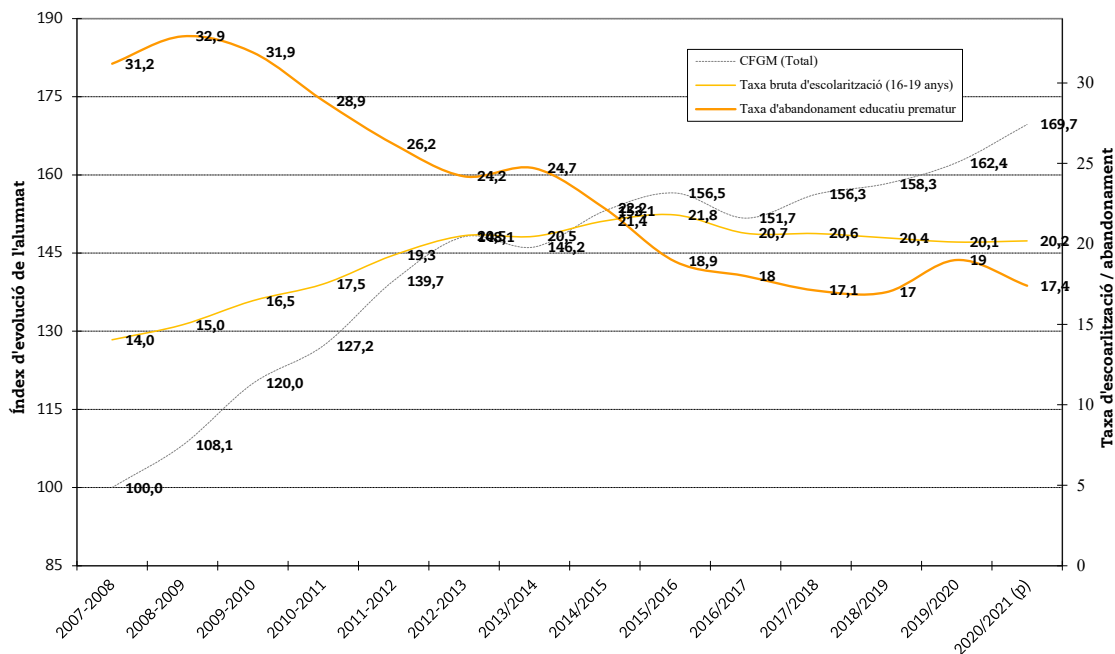
d'abandonament escolar prematur més elevades i entre les comunitats autònomes també amb una prevalença més gran d'aquest fenomen, encara que a unes certa distància de les comunitats capdavanteres, les Illes Balears i Andalusia.

El dèficit de cobertura universal de la demanda d'accés als cicles formatius de grau mitjà esdevé un factor clau per comprendre aquests elevats nivells d'abandonament educatiu prematur, i també les dificultats per reduir-los.

La importància de la formació professional contrasta, però, amb el fet que aquesta oferta encara avui és quantitativament deficient a Catalunya en termes comparatius amb altres països europeus, tot i els esforços de provisió d'oferta existents en les dues darreres dècades, i tot i la tendència a convergir progressivament amb la mitjana europea i a presentar una situació lleugerament més favorable respecte de la mitjana espanyola.

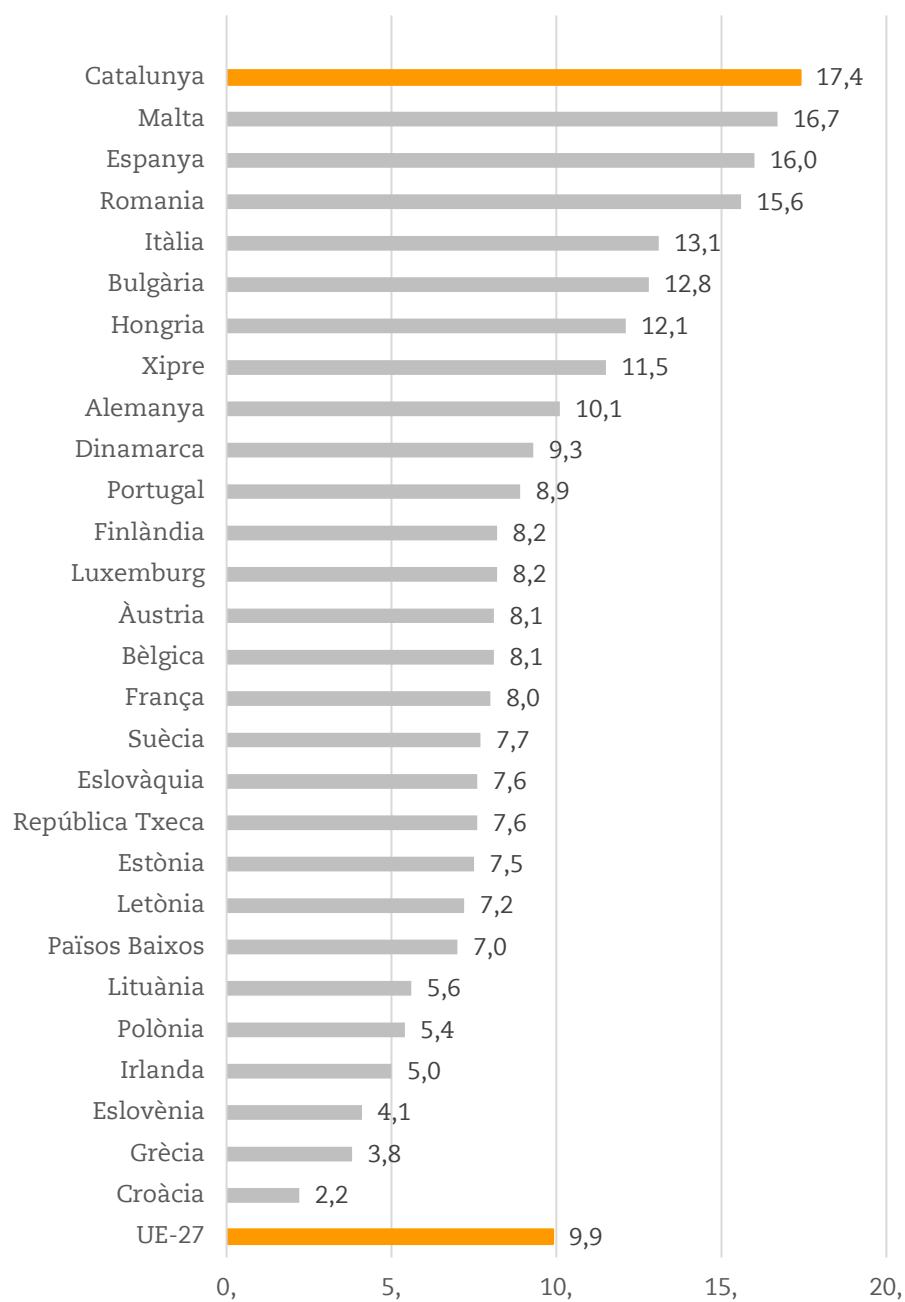
Catalunya se situa encara avui dia a una gran distància dels països europeus capdavanters pel que fa a la provisió d'oferta de formació professional, tant si es mesura en proporció a l'alumnat de la resta d'ensenyaments postobligatoris no universitaris com si es fa en relació amb l'alumnat matriculat als ensenyaments obligatoris. El marge de creixement de què disposa el sistema de formació professional a Catalunya, doncs, encara és significatiu.

Gràfic 9. Evolució de les taxes d'abandonament educatiu prematur i d'escolarització als 16-19 anys a Catalunya (2007-2020)

Font: Departament d'Educació i Eurostat

Gràfic 10. Taxa d'abandonament educatiu prematur per països europeus (2020)

Font: Eurostat

També hi ha un estancament de la provisió de places de programes de noves oportunitats

En el marc de la seva actuació, el Síndic ha destacat reiteradament els dèficits de provisió de places de programes que ofereixen oportunitats formatives a l'alumnat que no es gradua a l'ESO. Malgrat que el sistema educatiu disposa d'altres mecanismes de segones oportunitats, com ara els programes de diversificació curricular a tercer i quart d'ESO (programes que poden conduir a la graduació en ESO), i també els cursos a l'educació d'adults (cursos d'obtenció del graduat en ESO i d'accés als cicles formatius de grau mitjà o de preparació per a la prova d'accés a aquests cicles), el Síndic ha posat l'èmfasi en els programes de formació i inserció (PFI), perquè atenen l'alumnat amb més dificultats d'escolarització, i perquè presenten nivells de participació situats per sota la mitjana espanyola.

Les darreres dades disponibles evidencien l'estancament de l'evolució de l'oferta de places de PFI des de l'any 2014, al voltant dels 7.000 alumnes matriculats (vegeu la taula 10).

Taula 10. Evolució de la taxa bruta d'escolarització als PQPI/PFI a Catalunya (2005/2006 – 2020/2021)

PFI	2005- 2006	2006- 2007	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011- 2012	2012- 2013	2013- 2014	2014- 2015	2015- 2016	2016- 2017	2017- 2018	2018- 2019	2019- 2020	2020- 2021
PFI (PQPI) (PGS) (16-17 anys)	3,9	4,1	4	4,2	4,6	5,2	5,3	5,6	5,6	5,1	5,2	5,1	4,7	4,7	4,7	4,5
PFI (PQPI) (PGS) (16- 17 anys) (públic) (taxa bruta)	-	-	-	2,6	3	3,3	3,3	3,6	3,8	3,6	3,6	3,4	3,3	3,3	3,3	3,5
Alumnat	5.175	5.355	5.235	5.521	6.281	7.047	7.113	7.537	7.668	6.929	7.142	7.115	6.938	6.999	7.189	7.126
Alumnat (públic)	-	-	-	3.561	4.049	4.463	4.372	4.858	5.165	4.848	4.871	4.786	4.793	4.936	5.009	5.604

Font: Departament d'Educació

Quines reformes estructurals?

El desenvolupament de la formació professional integrada

- Consolidar la integració de la formació professional del sistema educatiu (CFGM, CFGS, PFI, etc.) i la formació professional per a l'ocupació (que preveu els certificats de professionalitat).
- Crear oferta suficient de formació professional per a la demanda existent i, especialment, garantir una plaça de CFGM a tot l'alumnat preinscrit en aquests ensenyaments, amb una especial atenció a l'alumnat que ha finalitzat l'ESO o PFI el curs anterior, o als joves que en cursos precedents van abandonar prematurament el sistema.
- Modificar l'article 47.2 de la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació, amb l'objectiu de garantir la continuïtat formativa a l'alumnat escolaritzat als ensenyaments obligatoris o als PFI que segueix l'itinerari formatiu que estableix la mateixa Administració educativa.

- Desenvolupar també altres modalitats de formació contínua i ocupacional que promoguin l'obtenció dels títols i certificats de professionalitat per a la resta de persones que sol·liciten plaça de formació professional i no l'han obtinguda.
- Ampliar l'oferta de programes de noves oportunitats i consolidar un model estable de centre integrat de noves oportunitats, amb diferents ofertes amb vocació professionalitzadora, que garanteixi la continuïtat dels itineraris formatius dels joves amb més dificultats.

7. LA LLUITA CONTRA LES DESIGUALTATS SOCIALS EN L'ACCÉS AL LLEURE EDUCATIU

Malgrat la millora de la inversió durant la pandèmia, les desigualtats d'accés al lleure educatiu s'han incrementat

En els darrers anys, el Síndic ha destacat la importància del lleure per als infants com a àmbit per accedir a oportunitats educatives fonamentals per al seu desenvolupament, però també que aquest accés es produeix de manera desigual, la qual cosa significa que aquestes oportunitats no estan a l'abast de tots els infants, ni ho estan amb la mateixa intensitat i qualitat.

Gràcies als fons COVID-19, la inversió pública en l'àmbit del lleure educatiu es va incrementar notablement l'any 2020, amb ajuts extraordinaris de 6,2 milions d'euros per part de la Direcció General de Joventut i de 19,8 milions d'euros per part de la Secretaria General de l'Esport. Respecte a l'any 2019, la inversió pública en les activitats d'educació en el lleure i esportives s'ha incrementat un 109,1%.

La Secretaria General de l'Esport ha mantingut els ajuts COVID per a l'any 2021 per un import de 22,4 milions d'euros. En el cas de les subvencions adreçades a les entitats d'educació en el lleure, la inversió ha tornat a situar-se pràcticament als nivells anteriors a la pandèmia.

La millora de la inversió durant el període de pandèmia s'ha destinat sobretot a compensar els efectes econòmics de la reducció de la participació i també a garantir la protecció dels participants davant la COVID-19, però no pas a desenvolupar mesures que incidissin de manera directa en la reducció de les desigualtats d'accés.

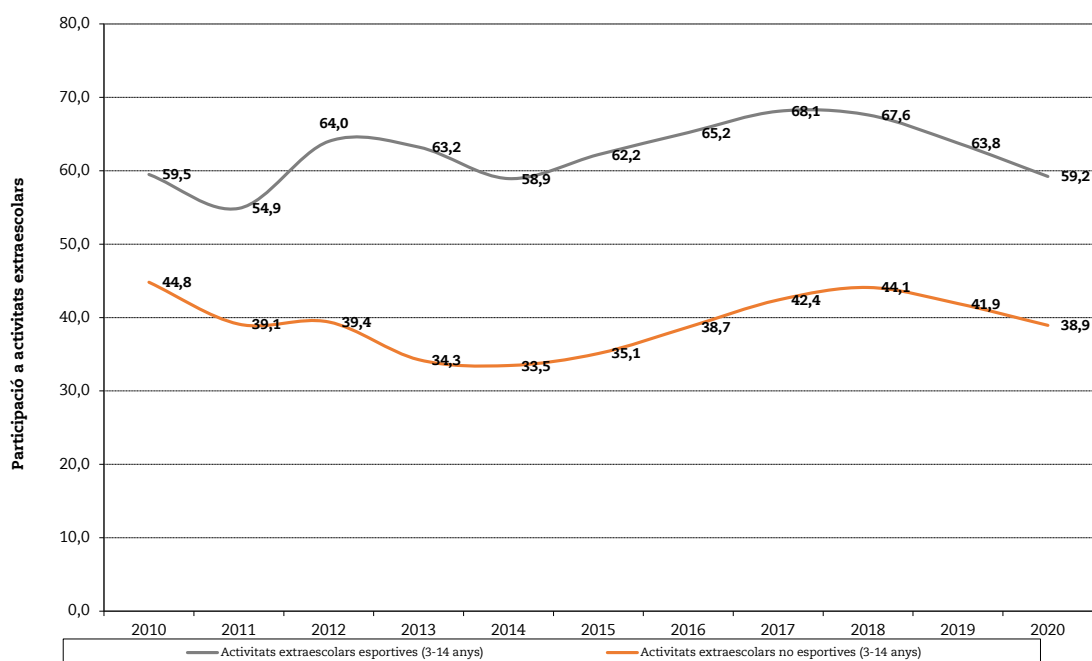
La pandèmia ha afectat els nivells de participació dels infants a les activitats de lleure educatiu i ha incrementat les desigualtats: la participació dels infants socialment desfavorits es va reduir a la meitat, mentre que aquesta participació entre els infants socialment desfavorits va ser inferior al 5%.

Les dades de l'Enquesta de Salut de Catalunya (ESCA) posen de manifest que en el període 2018-2020 la participació a les activitats extraescolars esportives entre els infants de 3 a 14 anys ha caigut del 67,6% al 59,2%, i la participació a les activitats extraescolars no esportives, del 44,1% al 38,9%. Això significa que més de 100.000 infants d'aquestes edats han deixat de participar en activitats esportives, i més de 60.000, en les activitats no esportives (vegeu el gràfic 11).

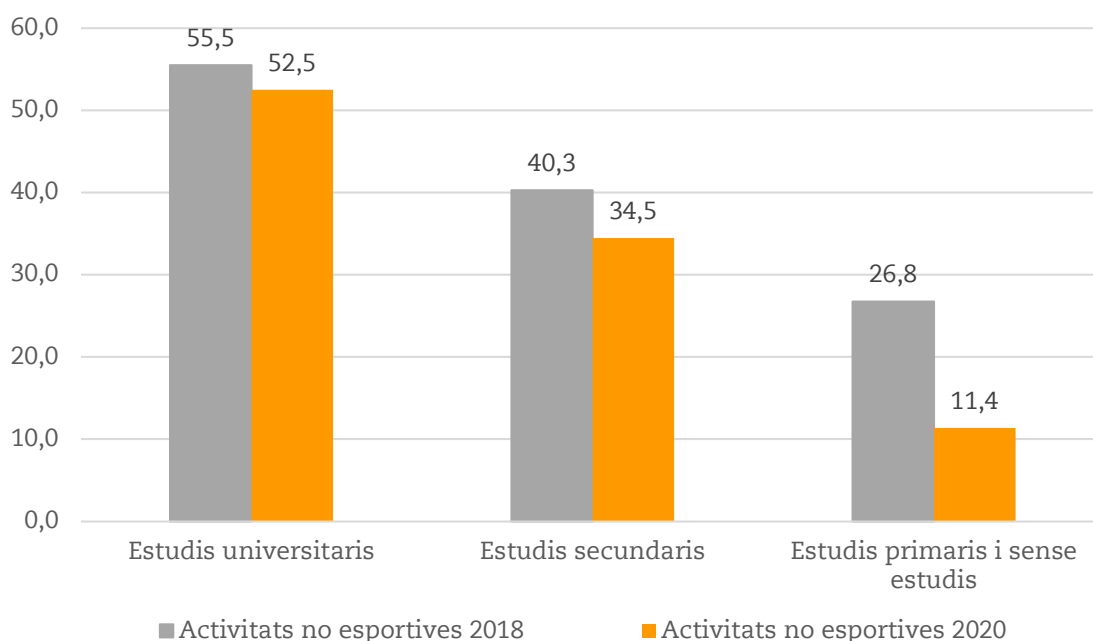
Aquest impacte de la pandèmia en la participació al lleure educatiu ha estat més gran entre els infants socialment desfavorits. La reducció de la participació ha estat més significativa entre els infants de classe baixa i amb progenitors amb estudis baixos que no pas entre els infants de classe alta i amb progenitors amb estudis superiors. Si es pren el nivell d'estudis, la participació a les activitats extraescolars no esportives entre els infants amb progenitors amb estudis superiors ha decrescut del 55,5% al 52,5% en el període 2018-2020, mentre que entre els infants amb progenitors amb estudis primaris, del 26,8% a l'11,4%, més de la meitat (vegeu el gràfic 12).

Aquesta pèrdua de participació, per bé que pugui ser temporal i condicionada pel context, suposa un retrocés en l'exercici efectiu del dret al lleure perquè ha tingut un impacte sobre les oportunitats educatives dels infants socialment desfavorits i sobre la capacitat d'aquest àmbit de prevenir problemàtiques socials.

Gràfic 11. Evolució de la participació a les activitats extraescolars esportives i no esportives a Catalunya (2010-2020)

Font: Enquesta de Salut de Catalunya (ESCA)

Gràfic 12. Evolució de la participació a les activitats extraescolars no esportives en funció del nivell d'estudis de la mare a Catalunya (2018-2020)

Font: Enquesta de Salut de Catalunya (ESCA)

Durant l'any 2021 s'ha recuperat la participació a les activitats de lleure

Pel que fa a la participació a les activitats d'educació en el lleure i esportives notificades a la Direcció General de Joventut, les dades posen de manifest la reducció de la participació durant l'any 2020, que va caure en un 37,8%, amb quasi 200.000 infants participants menys.

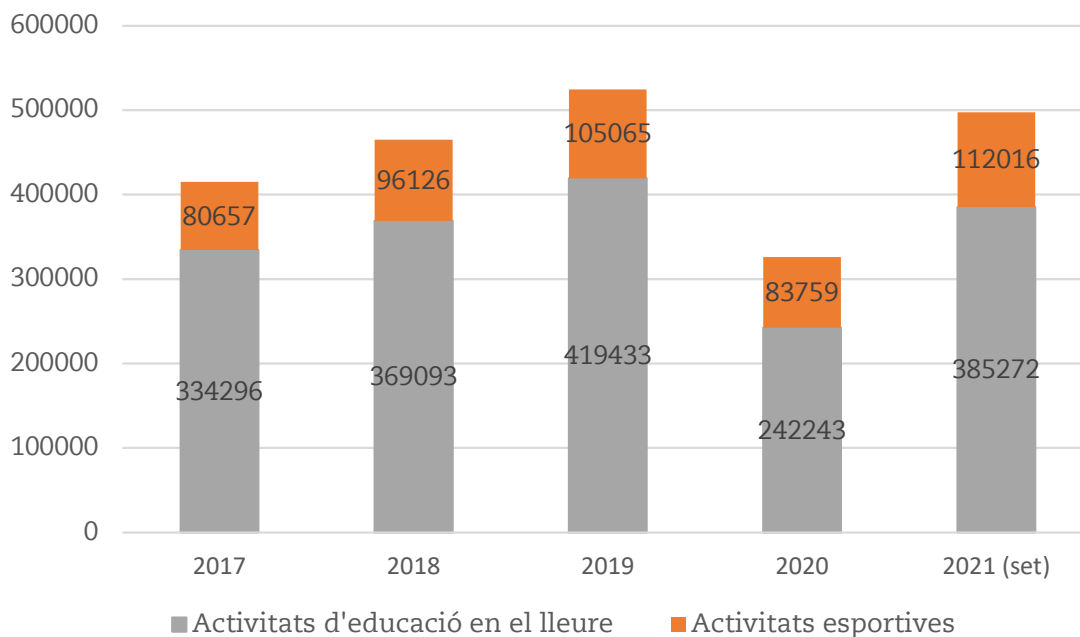
Es prenen com a referència les dades de participació a les activitats d'estiu, aquesta sembla haver-se recuperat durant l'estiu de 2021 fins als nivells anteriors a la pandèmia. El nombre de participants a les activitats d'educació en el lleure l'estiu de 2021 ha estat de 497.288, quasi vint mil més que l'estiu de 2019 (vegeu la taula 11). Tot i que el setembre de 2021, les dades de participants, particularment a les activitats d'educació en el lleure, no pas a les activitats esportives, encara són inferiors a les de 2019, previsiblement se situaran per sobre en acabar l'any (vegeu gràfic 13).

Taula 11. Dades de participació en activitats d'educació en el lleure a Catalunya (2019-2021)

	Activitats	Participants	Dirigents	Personal de suport	Total assistents
Any 2019	11.215	524.498	71.612	6.756	602.866
Estiu 2019	9.810	486.126	64.660	5.647	556.433
% estiu	87,5	92,7	90,3	83,6	92,3
Any 2020	8.885	326.002	48.757	4.703	379.462
Estiu 2020	8.561	318.237	47.373	4.585	370.195
% estiu	96,4	97,6	97,2	97,5	97,6
Estiu 2021	10.942	497.288	68.346	7.295	572.929

Font: Direcció General de Joventut

Gràfic 13. Evolució de la participació en activitats d'educació en el lleure i esportives a Catalunya (2017-2021)

Font: Direcció General de Joventut

Persisteixen les desigualtats d'accés dels infants amb discapacitat a l'oferta de lleure educatiu

En el marc de l'activitat del Síndic, hi ha nombroses queixes per la manca d'oportunitats, especialment dels infants amb discapacitat, a l'hora d'accedir a aquestes activitats i serveis, i pels dèficits en la formació del personal educador i en la provisió de personal de suport per part de l'Administració afectada que acompanyi la seva participació.

De vegades, a causa de la manca de suports o de formació del personal educador, no s'admeten els infants amb discapacitat a les activitats o es produeixen situacions d'exclusió o d'expulsió posteriors a l'admissió per les dificultats d'atendre les necessitats educatives especials. De vegades, són les mateixes famílies dels infants amb necessitats educatives especials les que han de sufragar el cost dels suports per garantir la participació d'aquests infants en entorns de lleure ordinaris.

El Síndic ha cridat l'atenció sobre la necessitat que les activitats per a infants que promogui l'Administració tinguin caràcter inclusiu i que garanteixin la participació i l'adequada atenció de les necessitats educatives específiques de tots els infants i adolescents.

Quines reformes estructurals?

Pla de foment de l'equitat per a la participació dels infants amb necessitats educatives específiques a l'oferta de lleure

- Crear un pla de participació dels infants i adolescents socialment desfavorits i dels infants i adolescents amb discapacitat a l'oferta de lleure educatiu.
- Establir sistemes d'integració de l'oferta educativa formal i no formal i de derivació de l'entorn escolar a l'àmbit del lleure educatiu i també itineraris educatius dins d'aquest àmbit.
- Convocar els ajuts per fomentar l'accés de l'alumnat a les activitats extraescolars en igualtat d'oportunitats (art. 50.3 i 202 de la LEC) i garantir que la despesa pública destinada s'adrexi efectivament a aquests ajuts per a infants, especialment en zones socialment desfavorides.
- Promoure mesures d'accessibilitat econòmica (ajuts econòmics, bonificacions i exempcions, sistemes de tarifació social, etc.) per a l'oferta promoguda per les administracions.
- Incrementar el finançament de les entitats d'educació en el lleure per promoure la participació dels infants socialment desfavorits a l'oferta d'activitats existent i per garantir la provisió de recursos necessaris per atendre les necessitats educatives d'aquests infants i la seva inclusió a les activitats organitzades.
- Promoure la formació del personal educador (voluntari o professional) en l'atenció d'aquestes necessitats educatives.
- Garantir, en cas dels infants amb discapacitat, la no-assumpció de costos addicionals en les quotes d'accés a les seves famílies (pels suports addicionals requerits).
- Promoure el treball integrat entre serveis socials, centres escolars i entitats que desenvolupen activitats de lleure educatiu per garantir i donar suport a la participació dels infants socialment desfavorits a l'oferta.

8. LA LLUITA CONTRA L'EXCLUSIÓ RESIDENCIAL DE LES FAMÍLIES AMB INFANTS I ADOLESCENTS A CÀRREC

Augmenta la provisió d'habitatge d'emergència social, però no amb la intensitat necessària per donar resposta a les situacions d'exclusió residencial

L'any 2018 hi havia 22.170 habitatges per donar resposta a situacions d'emergència social, mentre que l'any 2020, 24.054. Aquest increment del 8,6% en dos anys, però, és poc significatiu si es té en compte el context de crisi econòmica derivada de la pandèmia i la demanda existent (vegeu la taula 12).

Taula 12. Evolució de la taxa bruta d'escolarització als PQPI/PFI a Catalunya (2005/2006 – 2020/2021)

PFI	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (set)
Habitatges adjudicats meses	278	360	579	570	758	1.139	1.182	902	473	563
Habitatges d'inclusió social	1.019	1.130	1.453	1.643	1.815	2.038	2.240	2.490	2.828	nd
Habitatges gestionats per l'AHC destinats a polítiques socials	15.572	15.083	14.984	15.840	16.961	18.078	18.748	20.440	20.753	21.112

Font: Agència de l'Habitatge de Catalunya

La insuficient disponibilitat d'habitatges d'emergència social per a famílies amb infants a càrrec

Les llistes d'espera per accedir a habitatges socials després de disposar de la resolució favorable de la Mesa de valoració de situacions d'emergències econòmiques i socials de Catalunya o de les meses d'emergència locals en els municipis que en tenen, com és el cas de Barcelona ciutat, són llargues ateses la insuficiència del parc públic d'habitatge i la situació d'emergència residencial existent actualment.

El setembre de 2021, hi ha 597 famílies amb resolució favorable de la Mesa d'emergències de Catalunya (vegeu la taula 13). Aquestes dades no incorporen les famílies pendents d'assignació d'habitatge de municipis que tenen mesa pròpia, com és el cas de Barcelona.

Val a dir que, respecte a l'any 2018, s'ha reduït el nombre de persones amb resolució favorable i també el nombre de persones amb resolució favorable amb habitatge assignat, tot i que s'ha incrementat respecte al 2020. El mateix succeeix amb el nombre d'habitatges adjudicats per les meses, tot i que s'ha augmentat el nombre d'habitatges d'inclusió social i també el nombre d'habitatges gestionats per l'AHC destinats a polítiques socials.

Taula 13. Evolució del nombre de famílies amb infants (o d'expedients) amb resolució favorable de la mesa d'emergències pendents d'assignació d'habitatge a Catalunya (2018-2021)

PFI	2018	2019	2020	2021 (gen-set)
Nombre de persones amb resolució favorable	768	567	319	346
Nombre de persones amb resolució favorable amb habitatge assignat	404	339	288	251
Nombre de persones amb resolució favorable pendents d'assignació d'habitatge	-	-	-	597

Font: Agència de l'Habitatge de Catalunya

Les administracions locals tenen grans dificultats per a la captació d'habitatge del mercat privat

Atesa la manca d'habitatges del parc públic per atendre la demanda de nuclis familiars en situació de vulnerabilitat social i econòmica que han estat valorats favorablement per la Mesa d'emergències, l'AHC ha anat proposant diferents programes per intentar captar habitatges del mercat privat en règim de lloguer i posar-los a disposició d'aquests nuclis familiars, sempre oferint-los suport econòmic per a les despeses del lloguer, a partir de la complicitat de l'Administració local.

En aquest context, s'han aprovat els programes 60/40 i Reallotgem, adreçats a persones en situació d'emergència econòmica i social que han obtingut proposta favorable d'adjudicació d'habitatge per part de la Mesa d'emergències de Catalunya o municipal. A la pràctica, però, hi ha dificultats per aconseguir captar habitatges del mercat privat a fi d'implementar aquests programes.

El Síndic ha fet una crida a totes les administracions locals i a Govern de la Generalitat per treballar de manera més proactiva en l'aplicació de tots els instruments que tenen a l'abast (ajuts d'emergència, suports socials, mediació, ajuts de les meses d'emergència, programa Reallotgem, etc.) per afavorir l'adjudicació d'habitatges dignes i a totes les famílies respecte de les quals s'ha constatat una situació de vulnerabilitat socioeconòmica.

Així mateix, la manca d'un parc d'habitatge públic que permeti reallotjar les famílies que perden casa seva en condicions d'accessibilitat econòmica provoca que les famílies desnonades amb infants a càrrec s'hagin d'allotjar en recursos com ara pensions, centres d'acollida municipals o altres recursos residencials d'estada limitada, en condicions inadequades per als infants, fins que els assignen l'habitatge. La inadequació d'aquests recursos s'explica per la situació de provisionalitat, que els pot prolongar el patiment emocional, i també per les condicions materials (habitacions, generalment petites i sense serveis bàsics, o en habitacions col·lectives, on hi ha altres persones socialment vulnerables sense llar i sense vincles amb la família), que poden suposar una experiència especialment complexa i delicada per als infants.

La dilació en el temps d'adjudicació d'un habitatge social en el cas d'infants que pateixen un risc d'exclusió residencial, per manca d'oferta suficient d'habitatges, propicia, encara que sigui indirectament, la seva victimització secundària.

La persistència d'assentaments de famílies amb infants a càrrec a la ciutat de Barcelona

L'any 2017, el Síndic va obrir una actuació d'ofici després que els mitjans de comunicació denunciessin que suposadament hi havia 61 assentaments a la ciutat de Barcelona, amb 417 persones residents, algunes infants.

Les dades obtingudes mostren que, si bé és cert que el darrer any s'ha reduït lleugerament el nombre de persones que malviuen en assentaments, el 2021 continuen havent-hi a Barcelona 81 assentaments, on viuen 409 persones, entre les quals hi ha 59 infants.

Taula 14. Evolució del nombre d'assentaments i infants residents a la ciutat de Barcelona (2017-2021)

	2017 (maig)	2018 (octubre)	2019 (octubre)	2021 (febrer)
Nombre d'assentaments	62	89	78	81
Nombre de persones	419	524	416	409
Nombre d'infants	72	94	63	59

Font: Ajuntament de Barcelona

La necessària intervenció de les administracions davant les situacions de pobresa energètica per manca de subministraments bàsics en llars amb infants

La normativa vigent protegeix les persones i unitats familiars en situació de risc d'exclusió residencial davant dels talls que puguin acordar les companyies subministradores d'electricitat, gas i aigua potable per manca de pagament. D'acord amb això, les empreses prestadores no poden interrompre els subministraments quan es produeixen impagaments, quan hi ha risc d'exclusió residencial.

La Llei 24/2015, del 29 de juliol, de mesures urgents per afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica, estableix, com a principi de precaució, un protocol obligat de comunicació als serveis socials i d'intervenció d'aquests serveis prèviament a la concessió dels ajuts necessaris per evitar els talls de subministrament, en els casos d'impagament per manca de recursos econòmics de les famílies afectades.

Quines reformes estructurals?

La garantia del dret a l'habitatge de les famílies amb infants

- Considerar la presència d'infants en un nucli familiar com a supòsit d'emergència social en cas que aquests estiguin en risc d'exclusió residencial, sense que sigui necessària la concurrència d'altres situacions de vulnerabilitat social afegides.
- Garantir la immediatesa de l'adjudicació d'habitatges d'emergència social en condicions residencials adequades per als infants en els casos de les unitats de convivència amb infants a càrrec, excloent-ne pensions o centres d'acollida temporal.
- Impulsar una participació més proactiva i compromesa de les entitats locals en els programes implementant els recursos que siguin necessaris per aconseguir l'objectiu de captar habitatges del mercat privat que es puguin encabir en el marc del programa Reallotgem de la Generalitat de Catalunya, i promoure, des de l'àmbit local, vies alternatives per ampliar l'àmbit de cerca d'habitatges del mercat privat, com ara la possibilitat d'oferir incentius fiscals sobre els impostos locals per als propietaris de béns immobles buits.

9. LA COMPENSACIÓ DE L'IMPACTE DE LA PANDÈMIA EN L'ACCÉS DELS INFANTS I ADOLESCENTS ALS SERVEIS

La pandèmia ha afectat de manera negativa l'accés dels infants a diversos serveis que atenen les seves necessitats socials i educatives, però aquesta menor cobertura, encara que tingui caràcter temporal, pot generar efectes sobre el seu desenvolupament

9.1. El dret a l'educació

L'alumnat matriculat a l'educació infantil de primer cicle s'ha reduït un 19% per efecte de la pandèmia

L'educació infantil de primer cicle és un àmbit estratègic fonamental a l'hora de promoure els drets i les oportunitats dels infants, especialment perquè ofereix als infants oportunitats de desenvolupament personal, social, cognitiu i emocional en plenes garanties en una etapa primerenca determinant per a la seva trajectòria vital futura, amb efectes especialment positius per als infants socialment menys afavorits. El Síndic s'ha ocupat de destacar, també, la persistència de les desigualtats socials en l'accés a aquesta etapa. Els infants socialment menys afavorits, amb menys capital social i educatiu familiar, i que parteixen a priori d'una situació socioeducativament menys favorable, són els que menys participen a l'educació infantil de primer cicle.

En el context de pandèmia, hi ha hagut una forta reducció del nombre d'alumnat matriculat a aquesta etapa, d'un 19%. El nombre d'alumnat i les taxes d'escolarització se situen per sota dels nivells existents en el període de crisi econòmica de 2009-2014, previsiblement amb una afectació més gran entre l'alumnat socialment desfavorit. L'empitjorament de la situació

econòmica de moltes famílies per efecte de la crisi econòmica derivada de la pandèmia, a més, ha accentuat les desigualtats d'accés.

Cal destacar l'estancament de l'escolarització en aquesta etapa a partir de la crisi econòmica de 2008, després d'un període de creixement, que s'ha traduït en una reducció del nombre d'alumnat matriculat en el període 2011-2014 i en una estabilització en el període 2014-2020, tot i que la taxa d'escolarització ha tendit a augmentar lleugerament per efecte del decreixement demogràfic (vegeu la taula 15).

El Pla de Govern per a la XIV legislatura presentat el mes de setembre de 2021 pel Govern de la Generalitat de Catalunya preveu, com a mesura, "Avançar cap a la gratuïtat progressiva de l'educació entre els 0-3 anys a través de diferents línies de subvenció i finançament que compensin les aportacions de les famílies; especialment les que es troben en situacions de pobresa o vulnerabilitat". A través dels mitjans de comunicació, el Síndic ha tingut coneixement que la previsió del Departament d'Educació és garantir la gratuïtat inicialment del P2, específicament al sector públic, amb una dotació de 3.200 euros per plaça als centres públics.

El Síndic valora positivament les garanties de gratuïtat que es vulguin proporcionar en el futur per a l'alumnat escolaritzat a l'educació infantil, perquè pot afavorir l'escolarització dels públics actualment absents en aquesta etapa educativa (alumnat socialment desfavorit, especialment).

Tot i aquesta valoració positiva, el Síndic planteja el risc que pot comportar aquesta mesura, si se'n limita la gratuïtat només al sector públic, per a la segregació escolar en el primer cicle d'educació infantil, i si no s'acompanya d'un increment de l'oferta que permeti universalitzar l'accés o alternativament de mesures de discriminació positiva adreçades a promoure l'escolarització de l'alumnat socialment desfavorit, actualment infrarepresentat en aquest àmbit. Sense aquest impacte, garantir la gratuïtat perdria bona part del sentit com a política realment redistributiva. En aquest sentit, en el cas de no garantir un accés universal a aquesta etapa en condicions de gratuïtat, el Síndic planteja la conveniència de prioritzar l'accés de l'alumnat socialment desfavorit, perquè tendeix a accedir-hi en menor mesura, i també la conveniència de buscar fórmules de finançament no lineal que siguin més efectives per garantir la igualtat d'oportunitats.

Taula 15. Evolució de la taxa d'escolarització a l'educació infantil de primer cicle a Catalunya (2009/2010 – 2020/2021)

	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021
Total	86.070	88.552	92.003	84.244	82.091	79.031	79.027	80.913	80.959	79.948	78.244	63.342
Pública	49.351	52.307	56.765	53.064	51.659	50.033	49.946	50.781	50.542	50.077	49.536	41.841
Privada	36.719	36.245	35.238	31.180	30.432	28.998	29.081	30.132	30.417	29.871	28.708	21.501
Taxa d'escolarització de 0 a 2 anys (CAT)	33,3	34,4	37,0	35,2	36,0	36,1	37,0	38,2	39,0	39,7	40,3	33,9
Taxa d'escolarització pública de 0 a 2 anys (CAT)	19,1	20,3	22,8	22,2	22,7	22,9	23,4	23,9	24,4	24,9	25,5	22,4

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Educació i del padró d'habitants en data 1 de gener de cada any.

Mesures focalitzades d'accessibilitat econòmica de l'alumnat socialment desfavorit a l'educació infantil de primer cicle

- Restituir la convocatòria anual de subvenció als ajuntaments per a l'escolarització d'infants de zero a tres anys que es trobin en situacions socioeconòmiques desfavorides que s'havia estat atorgant fins al curs 2010/2011.
- Garantir que la subvenció per al funcionament de les llars d'infants públiques i privades no sigui lineal, amb un import definit per alumne/curs igual per a totes les escoles i municipis, sinó condicionada a la realitat social de l'entorn on s'ubica el centre, en compliment de la previsió que el finançament s'ha d'emprar "preferentment per satisfer les necessitats d'escolarització d'infants en entorns socioeconòmics o culturals desfavorits i en zones rurals", tal com estableix l'article 198.2 de la LEC.

Hi ha hagut diferències entre sectors de titularitat en la resposta a la pandèmia: a batxillerat, més presencialitat al sector concertat que al sector públic

La pandèmia ha comportat limitacions als centres a l'hora de desenvolupar la seva activitat de manera presencial. Així, atenent a l'evolució de la pandèmia, el 29 d'octubre de 2020, el Departament d'Educació va emetre un comunicat sobre noves mesures sanitàries en què exposava l'obligació de reduir la presencialitat de l'alumnat d'estudis postobligatoris, és a dir, batxillerat, cicles formatius de grau mitjà i cicles formatius de grau superior. Aquesta reducció de la presencialitat es va mantenir fins al 26 d'abril de 2021.

Al llarg d'aquests sis mesos, el Síndic va rebre queixes referides a les restriccions relacionades amb l'assistència presencial als centres de l'alumnat de batxillerat i amb possibles diferències en l'aplicació d'aquesta mesura entre centres públics i concertats.

Per una banda, el Síndic ha constatat que **hi ha un comportament diferenciat en funció de la titularitat dels centres, de manera que els centres públics han tendit a fer, encara que no tots i amb variacions al llarg del període, una presencialitat del 50%, mentre que els centres concertats han tendit a fer una presencialitat clarament superior al 50%**. A més, en molts centres públics, la no-presencialitat s'ha desenvolupat en dies alterns, mentre que en el cas de diversos centres concertats la no-presencialitat s'ha concentrat a les tardes, i s'ha mantingut l'assistència diària al centre.

Per l'altra, el Síndic també ha constatat que **hi ha centres concertats que han mantingut la presencialitat del 100% (o quasi) durant l'horari pròpiament lectiu**, on es desenvolupa l'activitat curricular, concentrada als matins, i que la no-presencialitat s'ha limitat a les activitats complementàries, ubicades a les tardes. En el cas dels centres públics, la no-presencialitat s'ha concentrat íntegrament en l'horari lectiu.

I, finalment, el Síndic també ha constatat que la complexitat del centre no sempre ha condicionat el model i la intensitat de la reducció de la presencialitat duta a terme. **Alguns instituts públics de màxima complexitat han mantingut una presencialitat durant mesos del 50% al batxillerat, mentre que la majoria de centres concertats de mitjana o baixa complexitat han mantingut una presencialitat a l'entorn del 70-90%**. Davant d'aquest

fet, el Síndic recorda que ja va demanar mesures de discriminació positiva envers centres de màxima complexitat, amb l'objectiu de garantir l'atenció adequada de les necessitats educatives específiques del seu alumnat.

La reducció de desigualtats entre centres relacionades amb l'exercici de l'autonomia organitzativa

- Valorar la disparitat de mesures adoptades pels centres educatius davant la necessària reducció de la presencialitat, especialment entre sectors de titularitat, i, per a futures ocasions, establir criteris clars per fer compatible l'autonomia de centre i l'exercici del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats per part del conjunt de l'alumnat, independentment del centre on estigui escolaritzat.

OPINIÓ DEL CONSELL ASSESSOR JOVE (CAJ)

Impacte de la pandèmia en els drets de l'educació i activitats de lleure dels infants

Dificultats i mancances

- Els membres del CAJ assenyalen dificultats durant aquest període relacionades amb el canvi de metodologia educativa (de presencial a virtual).
- Canvi de rendiment.
- Augment de càrrega de feines (no arribar als lliuraments perquè es van multiplicar els deures) o pressió per avançar més ràpid amb el currículum per por de perdre temps en cas d'un nou confinament, sense haver digerit bé la matèria.
- Dificultat per autogestionar els horaris destinats a fer deures per l'augment de distracció i dependència del mòbil, i també de xarxes socials, amb la pèrdua d'hàbits d'estudi i desmotivació.
- Necessitat de socialitzar, atès que algunes extraescolars i activitats de lleure s'han aturat i d'altres s'han fet en línia, però han perdut la seva essència.
- Manca de comprensió d'algunes matèries i diferències entre l'alumnat relacionades amb el fet de comptar amb el suport dels seus progenitors o no.
- Models desiguals a les escoles en el seguiment educatiu de l'alumnat (en alguns casos, poques classes en línia, connexions puntuals, càrrega de feina per desenvolupar de manera individual i lliurar en una data concreta, manca de correccions després d'haver lliurat els treballs, etc.).
- Diferències entre el professorat en l'aspecte tecnològic (el que domina les eines telemàtiques ha fet classes més dinàmiques i més àgils, el que no en sap ha fet classes més avorrides, seguint el llibre o passant un PowerPoint per donar l'explicació).

Recomanacions

- ❑ Accés a l'educació en línia de tot l'alumnat.
- ❑ Més formació al professorat en l'ús de tècniques i aplicacions telemàtiques per fer l'aprenentatge en línia més dinàmic i no tan estàtic, i també garantir les correccions sobre els deures entregats.
- ❑ Més eines a l'alumnat, i més seguiment individual per detectar si s'ha entès bé la matèria, i més enllà del seguiment lectiu, més suport emocional a l'alumnat.
- ❑ Que es garanteixin sistemes a les escoles i les activitats de lleure per escoltar i introduir la veu dels infants en la presa de decisions que els afecten.
- ❑ Que des de l'àmbit públic també es garanteixin sistemes per escoltar i recollir l'opinió dels infants i adolescents a l'hora de gestionar aspectes que els afecten i que en un futur els poders públics s'anticipin a qualsevol situació d'incertesa, a fi de garantir que les escoles romanen obertes i no es deixa els infants i adolescents sense el dret d'assistir-hi.

9.2. El dret al benestar

S'estan desplegant progressivament els serveis d'intervenció socioeducativa per a la prevenció de les situacions de risc al llarg de tot el cicle vital de l'infant, però la pandèmia va fer que durant l'any 2020 es reduís un 20% el nombre d'infants atesos

La prevenció de les situacions de risc social o desprotecció dels infants i adolescents constitueix un dels eixos entorn dels quals es constitueix el sistema de protecció a la infància. D'ençà de 2016 s'ha desenvolupat el nou model de serveis d'intervenció socioeducativa per a infants i adolescents en situació de risc i les seves famílies, que va més enllà del servei de centre obert establert en la Cartera de serveis socials vigent, aprovada pel Decret 142/2010, d'11 d'octubre, pel qual s'aprova la Cartera de serveis socials 2010-2011, i que incorpora canvis substancials com ara la prestació de serveis d'intervenció socioeducativa a totes les franges d'edat de 0 a 18 anys, l'atenció dels infants i adolescents en els diferents nivells de situació de risc, la prestació del servei a tot el territori, l'enfortiment de la intervenció de caràcter més preventiu i la provisió de recursos i serveis per a la família, des del medi.

El desplegament d'aquest servei s'ha implementat a les àrees bàsiques de serveis socials dels serveis territorials de Terres de l'Ebre, Tarragona, Lleida i Girona, i la incorporació de les àrees bàsiques corresponents als serveis territorials de Barcelona (comarques, ciutat i metropolitana) està prevista per al Contracte programa 2020-2023.

La pandèmia ha afectat la intervenció d'aquests serveis. **Durant l'any 2020, es va reduir a la meitat el nombre de famílies ateses (50,6%), i també un 20,3% el nombre d'infants atesos, respecte a l'any 2019 (vegeu la taula 16).**

Taula 16. Centres oberts i SIS a Catalunya (2005-2021)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (set.)
Subvenció adreçada als centres oberts/SIS del Departament	3,2 M €	4,6 M €	5,8 M €	5,8 M €	5,8 M €	6,2 M €	6,5 M €	6,5 M €	6,5 M €	7,3 M €	8,0 M €	9,5 M €	10,1 M €	10,5 M €	12,6 M €	13,6 M €	13,9 M €
Infants atesos SIS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19.015	21.292	21.905	17.453	-
Famílies ateses SIS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3.622	9.674	11.447	5.654	-
Nombre de serveis SIS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	166	604	691	708	704	733
Places de centres oberts	5.392	5.438	5.714	6.236	6.301	6.698	7.591	7.533	7.876	8.562	8.979	9.426	9.616	10.225	10.727	7.039	7.039
Nombre de centres	-	-	-	-	-	196	199	219	221	238	243	252	270	285	299	196	196

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència

Nota: Els serveis d'intervenció socioeducativa s'estan implementant a tot Catalunya des de l'any 2016 en substitució i/o ampliació dels serveis de centres oberts. Aquest fet implica que els territoris on s'ha, com ara Terres de l'Ebre, Tarragona Lleida i Girona, ja no es compten amb places, sinó amb infants i famílies ateses.

Un cop finalitzat el Contracte programa 2016-19, s'han deixat de comptar les places de centres oberts en aquests territoris, atès que tots els serveis han passat al contracte programa, i s'han reconvertit 103 centres oberts a serveis d'intervenció socioeducativa, de manera que cap servei d'aquests territoris es finança per subvencions a entitats (COSPE).

El desplegament dels serveis d'intervenció socioeducativa

Completar el desplegament dels serveis intervenció socioeducativa i la seva implantació.

S'ha reduït un 5% el nombre d'infants atesos als centres de desenvolupament infantil i atenció precoç (CDIAP) per primer cop en la darrera dècada

Un dels àmbits que requereix una especial dedicació en el model d'atenció a la infància és el de l'atenció precoç, específicament per als infants de fins a sis anys d'edat que no assoleixen un desenvolupament adequat a la seva edat i necessiten una atenció especialitzada per aconseguir-ho.

Les darreres dades disponibles posen de manifest que l'evolució del nombre d'infants atesos en els CDIAP, que era creixent de manera sostinguda fins a l'any 2019, s'ha reduït l'any 2020 per primer cop en els darrers deu anys. L'any 2020 els CDIAP han atès un 5,5% menys d'infants que l'any 2019.

Cal afegir que, any rere any, el Síndic recull casos de famílies d'infants que reben l'alta dels CDIAP (és a dir, són donats de baixa del servei) abans dels sis anys, tot i que els problemes de desenvolupament i les necessitats d'intervenció que els van portar al CDIAP persisteixen, i sense que els altres serveis, educatius, sanitaris o socials, hi donin resposta ni mantinguin les intervencions terapèutiques. En alguns casos, també, es dona la circumstància que l'infant rep l'alta del CDIAP i l'informe d'alta ve acompanyat d'una recomanació a la família de continuar la intervenció d'atenció precoç en l'àmbit privat.

Taula 17. Evolució dels infants atesos en CDIAP (2010-2020)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Infants atesos	30.944	33.170	34.704	37.604	37.956	38.927	39.234	40.034	41.448	42.336	40.025

Font: Departament de Treball, Afers Socials i Famílies/Departament de Drets Socials

La garantia de l'atenció dels infants als CDIAP fins als sis anys i la continuïtat del seu tractament a altres serveis de forma coordinada

- Assegurar l'atenció dels infants als CDIAP fins als sis anys quan l'infant necessiti aquests serveis i garantir, en cas de derivació a altres serveis educatius, sanitaris o socials, la continuïtat de l'atenció per part del CDIAP fins que s'iniciï, amb la coordinació entre serveis.
- Avaluar la possibilitat d'ampliar el servei que ofereixen els CDIAP de manera coordinada amb el Departament d'Educació i les escoles bressol ordinàries per cobrir les necessitats d'infants de zero a tres anys que no estan escolaritzats per raó de la seva pluridiscapacitat.

9.3. El dret a la salut

S'han reduït les llistes d'espera de salut dels infants en el cas de les intervencions quirúrgiques, però s'han incrementat en el cas de les consultes externes i les proves diagnòstiques

En els darrers cinc anys no s'ha produït una millora estructural de les llistes d'espera dels infants en salut. Si bé l'any 2021 hi ha una petita millora del nombre d'infants en llista d'espera per a intervencions quirúrgiques i una reducció del temps mitjà d'espera en aquestes intervencions i també en les proves diagnòstiques, alhora hi ha un increment del nombre d'infants que estan en llista d'espera per a consultes externes i proves diagnòstiques, i també un augment de la proporció d'infants sobre el conjunt de la població que es troben en aquesta situació (vegeu la taula 18).

Taula 18. Evolució del nombre i proporció d'infants en les llistes d'espera (2014-2021)

	Desembre 2014		Desembre 2015		Juny 2016		Setembre 2017		Agosto 2018		Desembre 2018		Setembre 2019		Setembre 2020		Setembre 2021	
	Nom- bre	Percen- tatge	Nom- bre	Percen- tatge	Nom- bre	Percen- tatge	Nom- bre	Percen- tatge	Nom- bre	Nom- bre	Percen- tatge	Nom- bre	Percen- tatge	Nom- bre	Percen- tatge	Nom- bre	Percen- tatge	
Consultes externes	-	-	57.461	11,1	65.290	11,9	51.845	12,3	51.805	42.535	9,9	57.457	11,2	41.318	10,8	48.420	12,0	
Proves diagnòstiques	3.009	2,9	2.625	2,2	3.781	2,7	2.750	2,9	3.171	2.300	2,0	3.844	2,6	3.613	2,5	4.660	2,9	
Intervencions quirúrgiques	12.226	7,6	12.115	7,9	13.218	8,2	14.139	8,2	14.112	11.391	6,4	13.270	7,2	11.340	6,7	10.618	6,5	

Font: Servei Català de la Salut. Registre de llistes d'espera.

Nota: No es disposa de consulta externa de 2014.

La condició d'infant com a criteri de prioritació en l'accés dels pacients a les prestacions sanitàries

- Modificar l'Ordre SLT/102/2015, de 21 d'abril, per la qual s'estableixen els terminis de referència per a l'accessibilitat a les prestacions sanitàries que són a càrrec del Servei Català de la Salut i incloure la condició d'infant com a criteri de prioritació.
- Establir terminis màxims garantits per als infants per als procediments que més afecten la seva salut.

S'ha reduït l'atenció de la salut bucodental i oftalmològica per als infants

En el context de pandèmia, el nombre d'infants atesos l'any 2020 en odontologia s'ha reduït de manera molt significativa, en un 83,5% respecte de l'any anterior.

Taula 19. Nombre d'infants i visites d'odontologia en l'atenció primària (almenys un cop)

	2018	2019	2020
Nombre de visites	370.533	367.396	218.977
Nombre d'infants visitats (almenys un cop)	213.084	220.309	120.033

Font: Departament de Salut

S'ha reduït la presencialitat en l'atenció pediàtrica a infants i adolescents en el context de la pandèmia, amb possibles efectes negatius sobre la prevenció en l'àmbit de la salut, i hi ha una insuficiència de professionals de pediatria i infermeria pediàtrica

El Síndic denuncia des de fa anys la insuficiència de professionals de pediatria i infermeria pediàtrica, la qual cosa afecta la qualitat de l'atenció sanitària que reben els infants i adolescents i suposa un incompliment dels criteris de planificació i els criteris d'accessibilitat establerts en el Pla estratègic d'ordenació de l'atenció de pediatria a l'atenció primària i en el mapa sanitari, sociosanitari i de salut pública a Catalunya.

En aquest sentit, cal remarcar que el Departament de Salut estava avançant en la provisió de noves places d'especialistes en pediatria de l'atenció primària i en el disseny i l'ordenació de l'atenció primària pediàtrica a Catalunya en el marc de l'Estratègia nacional d'atenció primària i salut comunitària (ENAPISC), i d'acord amb les conclusions del Fòrum de Diàleg Professional, amb la participació de la Societat Catalana de Pediatria i l'Associació Catalana d'Infermeria Pediàtrica.

La forta tensió que ha suposat per a l'atenció primària la gestió de les proves de detecció del COVID-19 i les dificultats per garantir una atenció presencial en tots els centres han pogut generar un greuge pel que fa a la tasca de prevenció, seguiment i detecció de dificultats en el desenvolupament sa i integral de l'infant.

La pandèmia provocada pel coronavirus ha obligat a reduir la presencialitat en l'atenció primària també de pediatria, i s'ha hagut de replantejar la manera de visitar, amb la introducció de la gestió de les visites de forma telemàtica (e-consulta, videoconsulta, etc.), malgrat que s'han continuat fent visites presencials prenent les mesures de seguretat recomanades pels comitès d'experts i les associacions de professionals de pediatria de primària.

Tot aprofitant l'experiència generada per la pandèmia i la situació de sobrecàrrega existent en l'atenció primària, el Departament de Salut ha decidit recentment implementar un nou model de gestió de les consultes i visites de l'atenció primària, que s'ha posat en marxa amb l'activació de la web "Programació per motius". Es considera que aquest model de gestió pot facilitar l'organització de l'agenda i, com a resultat, garantir un seguiment més eficient de les consultes.

No obstant això, **cal vetllar perquè en els casos dels infants i adolescents, especialment, es puguin garantir les visites presencials, que compleixen funcions preventives, de detecció precoç de problemàtiques de salut en fase incipient i d'atenció a la salut de l'infant i adolescent en sentit integral més enllà de la patologia**, funcions que sense la presencialitat difícilment es poden complir.

En aquest sentit, el Síndic ha plantejat, tot afegint-se a la demanda de la Societat Catalana de Pediatria, la necessitat d'actualitzar el Protocol d'activitats preventives i de promoció de la salut a l'edat pediàtrica perquè pugui incloure una visió comunitària i preventiva, i es posi l'infant al centre de la intervenció, entenent la salut des d'un punt de vista integral.

Promoció de l'atenció preventiva i comunitària reforçant la presencialitat i l'atenció a la salut pediàtrica primària

- Esmerçar esforços per poder garantir la presencialitat del servei i l'aplicació del protocol d'activitats preventives i de promoció de la salut a l'edat pediàtrica, als efectes de prevenció i detecció precoç de dificultats que poden afectar el ple desenvolupament de l'infant.
- Avançar en el disseny i l'ordenació de l'atenció primària pediàtrica a Catalunya iniciat i actualitzar el protocol de seguiment del nen sa per adequar-lo a una visió comunitària i de salut integral.

L'estigmatització de l'adolescent i l'adultocentrisme en la gestió de la pandèmia

El Síndic ja va denunciar la gestió adultocèntrica de la crisi ocasionada per la pandèmia, sobretot a l'inici, quan es va considerar l'infant com a agent principal de transmissió del virus, i es va decidir prendre mesures més restrictives que en el cas dels adults, per exemple, amb el tancament dels centres educatius i la supressió de les activitats educatives complementàries i de lleure, i sobretot amb la prohibició total de sortida dels infants al carrer.

Un cop flexibilitzades les mesures inicialment imposades, els infants i adolescents s'han vist sotmesos a una forta estigmatització, que especialment ha afectat la franja dels adolescents, a qui s'ha responsabilitzat de la propagació del virus en una segona fase i l'incompliment majoritari de les mesures de contenció imposades, especialment a l'estiu i un cop finalitzat el curs escolar. També se'ls ha responsabilitzat de manera generalitzada de pràctiques incíviques.

OPINIÓ DEL CONSELL ASSESSOR JOVE (CAJ)

Impacte de la pandèmia en la salut mental dels infants i dels adolescents

Mancances

- ❑ Dificultats en l'adaptació a la nova situació, esdevinguda de sobte: nova adaptació en el si de la pròpia família i en els estudis.
- ❑ Poca prevenció durant la pandèmia, la necessitat d'ajuda es detecta massa tard.
- ❑ Manca de suport i d'acompanyament a tots els membres familiars durant una època tan difícil (afectació laboral, en l'economia familiar, defuncions sense cerimònia, etc.)
- ❑ Desconeixement per part dels infants i adolescents dels serveis de què disposen per poder demanar ajuda, per poder ser escoltats, per exemple per un psicòleg a l'escola, per un adult referent. Manca d'informació sobre els diferents recursos existents a la xarxa per donar resposta a les necessitats de salut mental d'infants i adolescents
- ❑ No s'han abordat temes de salut mental des de l'escola durant la pandèmia. Generalment, és un tema que no es toca, no se'n fan gaires xerrades.
- ❑ No poder seguir amb el tractament quan ja l'havien iniciat, per exemple, en alguns casos. La pandèmia ha dificultat aplicar el tractament en els inicis de la detecció d'un trastorn de conducta alimentària.

Recomanacions

- ❑ Més recursos en l'àmbit sanitari per donar una atenció immediata als infants i adolescents que ho requereixin. La salut mental infantojuvenil requereix més inversió econòmica per disposar de més recursos especialitzats i més temps d'intervenció.
- ❑ Informar, ara més que mai, l'alumnat sobre la salut mental a les escoles, per saber detectar i interpretar com se senten i conèixer els centres o serveis d'ajuda perquè els infants i adolescents puguin conèixer els recursos que ofereix la xarxa.
- ❑ Augmentar la coordinació entre l'àmbit sanitari i l'àmbit educatiu per millorar la prevenció i detectar a temps les situacions de salut mental d'infants i adolescents que requereixen una atenció immediata.
- ❑ Donar suport i acompanyament a les famílies en un període tan complex, a fi de treballar aspectes com ara les relacions i els conflictes intrafamiliars, la manca de confiança i/o l'agressivitat, i establir pautes i hàbits necessaris per millorar la qualitat de vida dels infants.

10. LA LLUITA CONTRA LES VIOLÈNCIES: RACISME, HOMOFÒBIA I VIOLÈNCIA SEXUAL

Hi ha agressions homòfobes i racistes, tot i que estan fortament invisibilitzades, i si bé hi ha protocols per combatre l'homofòbia i el racisme a les escoles, estan infrautilitzats

El Departament d'Educació disposa de diferents eines i serveis (protocol de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament i el ciberassetjament entre iguals, protocol contra conductes d'odi i discriminació, protocol de prevenció, detecció i intervenció enfront l'assetjament escolar a persones LGBTI, protocol per a l'acompanyament de l'alumnat transgènere, programes de mediació escolar i intercultural), però cal que aquestes eines siguin efectivament conegudes pel professorat i siguin utilitzades de manera efectiva en benefici dels infants.

Les agressions homòfobes entre els adolescents han augmentat però no s'activen els protocols

En els darrers temps, s'ha constatat un augment d'agressions per raó d'orientació sexual, identitat i/o expressió de gènere a Catalunya. D'acord amb la informació facilitada pel Departament d'Interior, per la Fiscalia de delictes d'odi de Barcelona o per l'Observatori contra l'Homofòbia, es constata un augment de les agressions envers el col·lectiu LGBTI i, especialment, un augment d'agressions violentes contra gais i trans.

Adicionalment, hi ha indicis que les agressions a noies lesbianes també estan augmentant, tot i que les dades de denúncia no ho reflecteixen. El Síndic recorda el risc que aquestes agressions romanguin invisibilitzades, en part, per l'efecte de la por com a mecanisme de control patriarcal envers les noies i dones, lesbianes i trans, i en part, perquè sovint es tracta d'una violència més subtil i normalitzada, no consistent en agressions físiques, que no s'acaba denunciant.

El Síndic ha constatat, alhora, l'existència de casos d'assetjament escolar en què, després d'haver disposat de més informació, afloren causes relacionades amb l'orientació sexual, l'expressió o la identitat de gènere, i també un augment de les agressions físiques a adolescents trans.

En l'àmbit educatiu, hi ha el Protocol de prevenció, detecció i intervenció enfront l'assetjament escolar a persones LGBTI. Tanmateix, el Síndic constata que **en la majoria dels casos s'activa el Protocol de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament i el ciberassetjament entre iguals, malgrat que de les informacions disponibles s'hagi deduït que hi havia un assetjament que de base era per raó d'orientació sexual, expressió i/o identitat de gènere.**

OPINIÓ DEL CONSELL ASSESSOR JOVE (CAJ)

Increment de violència física i psicològica envers els infants i adolescents durant la pandèmia

Dificultats i mancances

- ❑ Mancances en la detecció de la violència.
- ❑ Poca sensibilitat social, certa tolerància social, minimització o normalització de certes situacions que són violència envers els infants.
- ❑ Manca d'eines de prevenció i desconeixement dels drets per part dels infants.
- ❑ No saben com denunciar una situació de violència. Poques denúncies per part d'infants i adolescents que pateixen situacions de violència. Els infants no tenen informació de quines eines poden utilitzar per fer una denúncia, ja sigui presencialment, telefònicament o telemàticament.
- ❑ A les tutories es podria aprofundir sobre aquesta qüestió, però acostumen a ser sobre temes més generals.
- ❑ Manca d'informació als mitjans de comunicació, als casals de lleure, etc. Pensen que de vegades tampoc no es fa cas a signes dels infants com ara l'aïllament, la solitud, l'agressivitat, l'extralimitació de conductes, canvis bruscos de rendiment escolar, etc.
- ❑ El confinament va generar situacions de maltractament invisibilitzades o va agreujar la situació d'infants que ja rebien maltractaments en el si de la seva família, per la manca de supervisió de l'escola, del pediatre, dels serveis socials, dels casals de lleure, etc.

Recomanacions

- ❑ Garantir informació a l'alumnat de les escoles sobre els drets dels infants, sobre com prevenir les situacions de violència i sobre com denunciar-les a referents adults del centre (psicòleg, tutor o qualsevol docent o persona de confiança que tinguin al centre educatiu), i a través de campanyes de publicitat i mitjans audiovisuals per diferenciar les conductes que són correctes de les que no ho són.
- ❑ Augmentar la formació del professorat i la resta de professionals que treballen al centre educatiu sobre com prevenir i detectar les situacions de violència envers els infants.
- ❑ Garantir el seguiment social de l'estat i la situació dels infants més petits que no poden denunciar el maltractament.
- ❑ Augmentar la coordinació entre els serveis socials, de salut i educatius.
- ❑ Les adolescents tenen més risc de patir violència masclista; garantir un abordatge específic des de la perspectiva de gènere.
- ❑ Garantir més control a les xarxes per prevenir el ciberassetjament i altres violències telemàtiques.

No hi ha proactivitat en la prevenció, detecció i abordatge de situacions de racisme en l'àmbit educatiu

La majoria de situacions de racisme en l'àmbit educatiu queden invisibilitzades perquè no es denuncien. Malauradament, excepte en comptades ocasions, les persones menors d'edat afectades per discriminació racial, probablement per por, no denuncien el que està passant, ni busquen el suport dels adults, ni tampoc ho fan les seves famílies. I aquest fet contribueix a augmentar la dificultat de detectar l'assetjament i/o la discriminació racials.

Hi ha moltes formes de racisme invisibilitzades

D'acord amb les dades fetes públiques pels Mossos d'Esquadra, l'any 2020, any marcat per la pandèmia, es van comptabilitzar només 27 delictes o infraccions per delictes d'odi o discriminació per ètnia, origen nacional i/o racial de víctimes infants i adolescents menors d'edat. El racisme continua sent la primera causa de delictes d'odi a Catalunya.

Són diverses les manifestacions del racisme estructural que perviuen en la nostra societat. La narrativa de l'odi i la discriminació alimenta alguns mitjans de comunicació i les xarxes socials, mentre que les pràctiques discriminatòries en entorns informals, com ara l'oci nocturn, persisteixen malgrat que no es denunciïn suficientment.

OPINIÓ DEL CONSELL ASSESSOR JOVE (CAJ)

Racisme

Dificultats

- ❑ Creuen que de vegades només es pensa que el racisme són insults i agressions, però això és la punta de l'iceberg, el més visible, el més fàcilment detectable. Amb tot, creuen que moltes vegades és minimitzat per l'alumnat, el professorat, l'escola i el sistema en general, i no s'actua amb contundència.
- ❑ També són racisme les conductes entre iguals discriminatòries que són silenciades o minimitzades pel professorat. Creuen que el racisme és a tot arreu, al carrer i a les institucions, i a l'escola també n'hi ha.
- ❑ Als llibres de text també hi ha racisme. Els referents són blancs. Hi ha invisibilitat de referents històrics no blancs. S'hauria de revisar la història que s'ensenya i com s'ensenya.
- ❑ En el camp de l'oci, també hi ha situacions racistes quan determinats establiments no deixen entrar joves no blancs utilitzant pretextos falsos com ara l'aforament, no aparèixer en la llista de convidats, no portar la vestimenta que es recomana per a l'accés, etc.
- ❑ La pandèmia de la COVID-19 ha impactat més en les persones amb menys recursos. La COVID-19 ha agreujat situacions de racisme i ha afectat més determinats col·lectius vulnerables.
- ❑ El mateix COVID-19 es va racialitzar. En determinats punts del món hi ha hagut atacs racistes contra persones xineses. També s'ha incrementat la islamofòbia i s'ha observat antigitanisme, ja que s'ha culpabilitzat aquests

col·lectius de no prendre les mesures de protecció recomanades per evitar el contagi.

- ❑ També creuen que de vegades hi ha situacions d'abús o actuacions policial desproporcionades quan una persona no presenta la documentació.
- ❑ Els nois i noies migrants no acompanyats, com a col·lectiu molt vulnerable, són discriminats i estigmatitzats socialment, quan en realitat han marxat del seu país per tenir una vida amb més oportunitats

Recomanacions

- ❑ Que l'alumnat conegui el circuit a l'escola per denunciar de manera confidencial situacions racistes.
- ❑ Garantir escoles antiracistes, amb xerrades a l'alumnat sobre racisme (visible o conductes microracistes invisibles).
- ❑ Formació específica al professorat per saber detectar el racisme i no minimitzar-lo.
- ❑ Quan s'escolta l'alumne que manifesta haver patit racisme en un àmbit, no qüestionar-lo ni invalidar la seva experiència.

Les agressions sexuals cap a menors d'edat també han augmentat durant l'any 2021

Les xifres facilitades pel Departament d'Interior i Justícia alerten de l'augment significatiu de denúncies per delictes contra la llibertat i la indemnitat sexual durant l'any 2021, especialment en la franja de víctimes de 13 a 17 anys.

El percentatge de víctimes de delictes sexuals menors d'edat del primer trimestre d'aquest any (48,5%, gairebé la meitat del total) ha augmentat significativament respecte del primer semestre de l'any 2020 (36,1%) o el primer semestre de 2019 (43.3%).

D'acord amb aquestes dades, durant el primer trimestre de 2021 hi ha hagut 119 denúncies contra la llibertat i indemnitat sexual a infants de 0 a 12 anys, i 145 denúncies d'adolescents de 13 a 17 anys. El segon trimestre d'enguany les denúncies han estat 139 en infants de 0 a 12 anys i 340 d'adolescents de 13 a 17 anys.

Pel que fa als agressors, durant els dos primers trimestres d'enguany s'han detectat cinc agressors menors de 12 anys i 58 agressors de 13 a 17 anys.

En total, aquest any, a Catalunya, s'han denunciat un total de 804 agressions sexuals, majoritàriament en dones (85%), i un 8,7% d'aquestes agressions han estat violacions grupals.

Els experts asseguren que la major part de delictes contra la llibertat sexual es produeixen en entorns de persones conegudes i de confiança, i que se'n denuncia només un 10% dels que succeeixen.

Les agressions i els delictes contra la llibertat sexual es llegeixen com una manifestació extrema d'un imaginari col·lectiu, d'una estructura social

hegemònica que genera múltiples formes de poder i violència contra les dones, sovint acceptades i invisibilitzades.

El consum de pornografia entre la població infantil i adolescent o el consum d'alguns videojocs, principalment entre els nois, i el foment de la hipersexualització i la cosificació de la dona que es produeix en algunes xarxes socials, principalment entre les noies, perpetuen els rols de gènere i un model tòxic de masculinitat i consoliden, a través de l'oci a la xarxa, la desigualtat i la violència ja existents fora d'internet.

L'educació afectivosexual és un dret dels infants i adolescents i potser una de les claus de volta per construir relacions afectivosexuals saludables.

OPINIÓ DEL CONSELL ASSESSOR JOVE (CAJ)

Educació afectivosexual dels infants i adolescents

Mancances

❑ Manca molta informació holística sobre la salut afectivosexual. En molts casos, la formació que han rebut s'ha centrat en els aspectes reproductius i de prevenció de malalties de transmissió sexual.

Recomanacions

❑ Que els centres educatius garanteixin una formació afectivosexual holística que aprofundeixi sobre aspectes relacionats amb el respecte, el gènere, l'autoestima, la llibertat, la identitat i preferència sexuals, les diferències entre sexe i gènere, les relacions afectives i sexoafectives, la passió, el plaer i els drets, entre d'altres.

❑ Que s'augmenti la informació adreçada a infants, adolescents i joves sobre els recursos i mitjans que tenen a l'abast per contactar-hi davant de qualsevol consulta, dubte o problema relacionats amb la salut afectivosexual.

Hi ha dèficits en la detecció de signes de patiment emocional de l'alumnat per part dels professionals dels centres

Arran de la pandèmia per la COVID-19, especialment en l'àmbit educatiu, el Síndic ha detectat situacions de malestar i patiment emocional que afecten infants i adolescents i també mancances en la detecció i el tractament d'aquests signes de patiment per part dels professionals dels centres. Sovint aquests signes no s'han detectat, i han quedat invisibilitzats o minimitzats.

No hi ha prou protecció per a les adolescents en centres residencials del sistema de protecció a la infància de l'explotació sexual

Els adolescents atesos pel sistema de protecció són especialment vulnerables a l'explotació sexual i presenten un risc de patir aquesta forma de victimització marcadament superior a la població infantil en general.

Tot i que no hi ha dades disponibles que permetin quantificar-ne la incidència, són diversos els estudis que han destacat l'elevada prevalença d'aquesta forma de maltractament en els adolescents que viuen en centres residencials, fet que s'ha relacionat amb la dificultat que poden presentar aquests nois i noies, amb experiències prèvies de negligència o maltractament, d'identificar algunes formes d'abús.

L'abril de 2021 el Síndic va tenir coneixement, a través dels mitjans de comunicació, que sis homes adults havien estat detinguts per explotació i abús sexual de dues adolescents tutelades per la DGAIA i escapolides d'un centre.

Cal tenir present que els adolescents en centres són particularment susceptibles de veure's implicats en situacions d'explotació sexual i és dins aquest col·lectiu on hi ha més incidència d'aquesta forma de violència sexual, molt superior a la resta de la població, especialment entre les noies.

Les experiències prèvies d'abús sexual, el consum abusiu de substàncies, els problemes de salut mental i, especialment, els escapoliments han estat destacats com a elements que incrementen el risc dels adolescents que viuen en recursos residencials de patir aquesta forma de violència sexual.

Hi ha un dèficit de perspectiva de gènere en les intervencions dels equips tècnics del sistema de protecció a la infància

S'ha observat manca de perspectiva de gènere en situacions en què es produeix el suïcidi de dones que havien denunciat situacions de violència masclista i els equips tècnics duïen a terme l'estudi de la capacitat parental del progenitor denunciat, que havia quedat a càrrec dels infants.

El Síndic ha recordat que la violència masclista és una forma de violència envers els infants que els genera un greu patiment i ha demanat que aquest element es tingui en compte com a risc a l'hora d'avaluar la capacitat parental d'aquests progenitors i per establir mesures de seguiment. En aquest sentit, el Síndic ha assenyalat la importància de valorar la situació familiar de manera global, integrant-hi la perspectiva de gènere i la perspectiva d'infància.

Quines reformes estructurals?

La formació i la sensibilització dels professionals en la prevenció, la detecció i l'abordatge de qualsevol tipus de violència envers infants i adolescents des dels centres educatius i de protecció

- Implementar la figura de coordinador de benestar i protecció en els centres educatius, d'acord amb la Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència.
- Garantir la implementació i la publicació del projecte de convivència en els centres educatius.
- Garantir la formació als equips educatius (directius, docents i EAP, independentment de la naturalesa i titularitat del centre on treballin), sobre assetjament i ciberassetjament, igualtat racial, identitat de gènere i orientació sexual, i violència masclista.
- Extreuar les mesures per garantir la coordinació entre els serveis educatius (EAP) i els serveis de salut (CSMIJ), no exclusivament en situacions de violència confirmades i congruents, sinó també en situacions de signes emocionals difícils de valorar únicament des de l'entorn escolar.
- Formar tots els professionals que treballen en l'àmbit educatiu sobre la importància de la seva actuació per escoltar l'alumnat de manera directa i indirecta, a fi de millorar la detecció i l'abordatge dels signes emocionals que expressi.
- Garantir l'aplicació dels protocols previstos per a la detecció i l'atenció de situacions de violència o discriminació envers els infants i adolescents.
- Impulsar el coneixement del programa Coeduca't entre els centres educatius per garantir que el professorat i l'alumnat es formen en perspectiva de gènere i sexualitats des de la coeducació.
- Facilitar formació als professionals del sistema de protecció a la infància –i, específicament, professionals de centres– per identificar les situacions d'explotació sexual en què es puguin veure involucrats els adolescents i per intervenir amb les víctimes.

III. L'ESCOLTA I LA PARTICIPACIÓ DELS INFANTS I ADOLESCENTS EN LA MILLORA DE LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES

1. L'ABORDATGE ADULTOCÈNTRIC DE LA CRISI DE LA COVID, SENSE GARANTIR LA PARTICIPACIÓ DELS INFANTS EN LES DECISIONS ADOPTADES

En els diferents apartats d'aquest informe s'han avaluat les polítiques i decisions públiques i les seves mancances amb relació a la garantia dels drets dels infants. El Síndic constata que, en general, no està integrada la participació i escolta dels infants, element imprescindible per determinar si la mesura és la més ajustada al seu interès superior.

Els infants són titulars de drets subjectius i han de poder conèixer, exercir i reivindicar els seus drets. El Síndic valora la tasca del Departament de Drets Socials en la promoció de la participació dels infants i adolescents a través del CNIAC, si bé considera que aquesta participació s'ha de donar de manera continuada i ordinària, tant individualment com col·lectiva, en els diferents àmbits d'actuació i de presa de decisions legislatives, polítiques i pressupostàries, i en totes les accions, de manera que es doni prioritat als drets dels infants en tot moment, fins i tot en moments d'emergència pública.

L'abril de 2020, el Comitè dels Drets de l'Infant de les Nacions Unides va advertir dels greus efectes físics i psicològics de la pandèmia sobre els infants. El Comitè va demanar als estats que adoptessin un enfocament basat en els drets que se centrés no només en la crisi de salut pública, sinó en el marc més ampli dels drets humans, inclosos els drets econòmics, socials i culturals.

L'any 2020 el Síndic va examinar l'impacte de les mesures d'emergència de la COVID-19 en els drets dels infants i va posar de manifest que no s'havia incorporat la visió dels infants, sinó que l'abordatge de la crisi ha estat adultocèntric, consideració que és extrapolable a la presa de decisions i actuacions de les institucions i administracions que s'analitzen en aquest informe.

En definitiva, cal un enfocament holístic dels drets dels infants, multinivell i interinstitucional que inclogui el seu dret a participar en les decisions que els afecten, també en les avaluacions d'impacte que es practiquin amb relació als seus drets.

La necessitat de promoure avaluacions d'impacte en normes i mesures que afecten drets dels infants

La Llei 14/2010, del 27 de maig dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, va establir que les normes i les polítiques públiques han d'ésser avaluades des de la perspectiva dels infants i els adolescents, per garantir que inclouen els objectius i les accions pertinents adreçats a satisfer el seu interès superior (art. 52). Posteriorment, la Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor, per mitjà de la modificació introduïda per la Llei 26/2015, de 28 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i l'adolescència, va establir que els avantprojectes de llei i projectes de reglament han d'incorporar la valoració de l'interès superior de l'infant i l'afectació en els seus drets, a través de les memòries de l'anàlisi d'impacte normatiu que acompanyen els avantprojectes de llei i els projectes de reglaments.

L'any 2019 el Síndic va recomanar al Departament de la Presidència que s'incorporés l'avaluació d'impacte en els drets dels infants dins el procediment d'elaboració de les normes del Govern, amb l'objectiu de valorar l'interès superior de l'infant en la tramitació de normes que els afectin, tant de forma directa com indirecta, i també la seva participació en aquests procediments.

Aprovació de la regulació de les avaluacions d'impacte en normes i mesures que afecten drets dels infants

- Incorporar l'avaluació d'impacte en els drets dels infants en la normativa que ha de regular el procediment d'elaboració de les normes, amb l'objectiu de valorar l'interès superior de l'infant en la tramitació de normes que els afectin, tant de forma directa com indirecta, i també la seva participació en aquests procediments.

IV. ALTRES RECOMANACIONS PENDENTS

La prohibició del càstig corporal

- Modificar el Codi civil en el sentit d'eliminar qualsevol al·lusió a la possibilitat d'exercir el càstig corporal envers els infants, que, després de la modificació de l'article 236-17, 4, queda redactat en els termes següents: "Els progenitors, amb finalitat educativa, poden corregir els fills en potestat d'una manera proporcionada, raonable i moderada, amb ple respecte a llur dignitat i integritat física i psíquica".

La promoció de codis ètics i de bon tracte en els centres d'ensenyament d'arts escèniques

- Promoure l'establiment d'un codi ètic institucional i de bones pràctiques en els centres d'ensenyament d'arts escèniques per assegurar l'exercici de la docència en l'àmbit de les arts escèniques amb el ple respecte de la dignitat de la persona i els seus drets, i revisar en profunditat els mecanismes de participació de l'alumnat amb l'objectiu de fer-los més àgils i propers, de manera que se'n pugui assegurar una participació efectiva.

El reemborsament de les pensions d'orfenesa i de pensions no contributives dels infants extutelats

- Abonar als infants i adolescents que han estat tutelats per l'Administració les pensions no contributives que han meritat durant aquest període.
- Reemborsar en el termini més breu possible el total de les prestacions o pensions d'orfenesa retingudes i no rebudes pels infants o adolescents tutelats per la Generalitat des de l'entrada en vigor de la Llei 5/2017, del 28 de març, de mesures fiscals, administratives, financeres i del sector públic.
- Reemborsar a aquests menors el total de les prestacions o pensions d'orfenesa retingudes i no rebudes des de l'entrada en vigor de la Instrucció 1/2012, del 24 de febrer, sobre les prestacions i les pensions del sistema de la seguretat social, de les quals són o eren beneficiaris els infants i adolescents tutelats per la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència, fins a l'entrada en vigor de la Llei 5/2017, del 28 de març.

La reglamentació de drets dels infants tutelats com a garantia

- Desplegar reglamentàriament la Llei 14/2020, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, i, concretament, cal regular el procediment de desemparament, els drets dels infants i adolescents dins el sistema de protecció, i el funcionament i els requisits dels recursos alternatius a la família (familiar i residencial).

L'actualització de les ràtios dels serveis socials d'atenció primària

- Actualitzar la Cartera de serveis socials, que es va aprovar mitjançant el Decret 142/2010, d'11 d'octubre, per ajustar la dotació de recursos i les ràtios, previstes per a la realitat de fa deu anys, a les necessitats derivades de l'evolució demogràfica, la crisi econòmica i l'encàrrec de la Llei 14/2010.

La dotació de places en centres d'educació intensiva i terapèutics

■ Dotar d'un nombre de places d'educació intensiva i terapèutics suficient que permeti donar compliment a les propostes dels equips tècnics d'aquest tipus de recurs. En aquest sentit, les dades rebudes enguany mostren que la dotació actual d'aquests recursos s'ha incrementat, però es manté la presència d'adolescents en espera de l'assignació d'aquesta tipologia de centres en termes similars a les dades rebudes l'any passat.

Els programes de suport i recursos específics per atendre adolescents amb conductes d'alt risc

■ Promoure la provisió de serveis i programes terapèutics específics per atendre les necessitats dels adolescents amb conductes que els situen en situació de risc, i les de les seves famílies, que no sempre són ateses de manera adequada a través de la xarxa de salut mental infantil i juvenil.

El desplegament de la Carta de drets dels infants en relació amb la salut i l'atenció sanitària

■ Avançar en l'elaboració conjunta d'una carta de drets dels infants en relació amb la salut i l'atenció sanitària, amb l'objectiu de promoure i garantir els drets de l'infant i adolescent en aquest àmbit.

La creació de places residencials suficients per a infants amb discapacitat en el marc de la Cartera de serveis socials

■ Incloure en la Cartera de serveis socials la prestació de servei residencial especialitzat per a infants i adolescents amb discapacitat i garantir places residencials disponibles per als infants i adolescents amb discapacitat que ho requereixin. D'acord amb les dades de la llista d'espera per accedir als recursos residencials de menors de 18 anys, aportada pel Departament de Drets Socials el mes de setembre de 2021, hi ha un total de 46 infants o adolescents en espera de l'assignació d'una plaça de residència per a persones amb discapacitat intel·lectual (vegeu la taula 20).

Taula 20. Evolució de les places residencials per a infants amb discapacitat (2010-2021)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (set)
Llista d'espera per a aquestes places	-	-	-	-	-	-	21*	20	30	48	-	46
Places de residència per infants amb discapacitat	68	68	68	92	92	92	92	97	105	105	-	125

Font: Departament de Treball, Afers Socials i Famílies/ Departament de Drets Socials.

* Són dades d'octubre de l'any 2021, atès que el sistema informàtic només facilita les dades del moment de l'extracció i no té històric.

El desplegament normatiu en l'àmbit del lleure

- Desplegar les disposicions recollides en la mateixa Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació, en l'àmbit de les activitats complementàries, de les activitats extraescolars organitzades als centres escolars i de les activitats d'educació en el lleure, a fi de promoure la protecció del dret dels infants socialment desfavorits, sense discriminació per raó de cap condició, a accedir a aquests àmbits educatius en igualtat d'oportunitats.

Modificació dels reglaments que regulen les competicions esportives per permetre als infants amb discapacitat participar en competicions amb equips d'edat inferior

- Modificar aquests reglaments en la línia d'autoritzar excepcionalment la pràctica de l'esport en categories inferiors a les que els correspon per edat en el cas d'infants amb necessitats especials, sempre que aquesta mesura estigui justificada d'acord amb el principi de l'interès superior de l'infant. Els reglaments que regulen competicions estableixen que els esportistes han de tramitar la llicència federativa segons la categoria que els correspongui per l'edat. A criteri d'aquesta institució, ben sovint les peticions formulades per infants amb discapacitat per jugar amb equips d'inferior edat no alteren les condicions d'equitat de la competició. Aquest fet permetria als infants amb discapacitat poder continuar amb la pràctica de l'esport amb els companys amb els quals socialitzen, generalment a l'escola, i amb una categoria més adequada a les seves habilitats esportives.

El dret dels infants de nuclis monoparentals a gaudir del mateix temps de cura a casa per part del seu progenitor referent que els infants amb progenitors biparentals

- Modificar els textos refosos de la Llei de l'Estatut bàsic de l'empleat públic, la Llei de l'Estatut dels treballadors i la Llei general de la Seguretat Social perquè, de forma específica, es prevegin les peculiaritats concretes de les famílies monoparentals i s'eviti l'incompliment del principi de no-discriminació dels seus fills, que actualment no poden beneficiar-se del mateix temps d'atenció i cures directes que haurien tingut si haguessin nascut en una família amb dos progenitors. El Síndic considera que amb la regulació del Reial decret 6/2019, d'1 de març, de mesures urgents per a la garantia de la igualtat de tracte i oportunitats entre homes i dones en l'ocupació, que va modificar el text refós de la Llei de l'Estatut dels treballadors (TRLET), es produeix un perjudici a les famílies monoparentals en el reconeixement de les prestacions corresponents, atès que els infants fills de famílies monoparentals veuen minvat el seu dret a rebre atenció i cura a la llar per part del seu progenitor referent durant el mateix període de temps que el que gaudeixen d'altres infants pel mer fet de ser fills de famílies biparentals.

El tancament dels assentaments de famílies amb infants

- El Síndic demana a l'Ajuntament de Barcelona persistir en les seves actuacions per garantir el dret a un habitatge digne de les famílies residents als diferents assentaments de la ciutat, i també els drets bàsics als infants que també hi viuen (educació, salut, habitatge, etc.).

V. PRINCIPALS AVENÇOS ASSOLITS DURANT EL PERÍODE 2020-2021

El suport terapèutic en la gestió de la conflictivitat parental

El desembre de 2020 el Pla director de salut mental i addiccions (PDSMiA) va informar sobre el disseny d'un pla de formació per als CSMIJ de manera que es garanteixi la presència de professionals formats en tot el territori de Catalunya i assegurar, així, l'equitat d'accés a tota la població i la proximitat dels serveis disponibles. Així mateix, es consensuen amb el Departament de Justícia els circuits de derivació, la intervenció dels EATAF i les formes de coordinació amb l'equip de salut mental de suport a la primària i amb els centres de salut mental infantil i juvenil. Es farà teràpia familiar amb les famílies que ho requereixin per conflictivitat parental en una separació amb fills quan els EATAF ho valorin necessari.

La provisió del servei d'atenció especialitzada per a víctimes d'abús sexual

La Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, va preveure en l'article 93 crear un servei d'atenció especialitzada adreçat a infants i adolescents víctimes d'haver patit abús sexual. El Síndic va demanar que es fes efectiva aquesta previsió en diversos informes, i l'any 2016 l'Acord GOV/65/2016, de 17 de maig, pel qual es creava la Comissió Interdepartamental per a l'Impuls de la Protecció Efectiva davant els Maltractaments a Infants i Adolescents i s'aprovaven mesures específiques en aquesta matèria, va preveure la creació d'una unitat integrada d'atenció als infants i adolescents víctimes d'abusos sexuals.

L'any 2020 va entrar en funcionament la Unitat Integrada d'Atenció als Infants i Adolescents Víctimes d'abusos sexuals en forma de projecte pilot a la demarcació de Tarragona. Aquesta unitat depèn de la Direcció General d'Atenció a la Infància i ha rebut el suport i la col·laboració d'altres departaments de la Generalitat, la Fiscalia i la judicatura, amb la previsió de seguir els paràmetres i requeriments de qualitat que estableix el projecte europeu de Barnahus (Casa d'infants).

El Departament de Salut està treballant per promoure la creació de noves unitats multidisciplinàries de diagnòstic d'abús sexual que s'afegeixin a les dues existents (Unitat Funcional d'Abusos a Menors de l'Hospital de Sant Joan de Déu i Unitat de Pediatria Social de l'Hospital Germans Trias i Pujol), amb una distribució territorialment equilibrada i seguint el model Barnahus de cases d'infants a què s'ha fet referència.

La millora del procés de valoració de l'abús sexual infantil

El Departament de Salut i el CatSalut han finalitzat l'elaboració del document sobre la metodologia de treball consensuada dels equips funcionals d'experts (EFE), que en la seva darrera revisió recull els suggeriments del Síndic relacionats amb la necessitat d'introduir millores en el procés de valoració de l'abús sexual infantil en general, i en concret en els contextos de separació entre progenitors.

En aquest sentit, s'optimitza en general la metodologia per a la valoració de les relacions familiars, sense que l'adult que acompanya l'infant hagi d'explicar els fets en presència de l'infant, i en els casos de separació es preveuen millores en el procediment seguit a partir de la comunicació de sospita d'abús sexual infantil i abans de la citació de la primera visita per part de l'EFE, per evitar que ambdós progenitors coincideixin en la mateixa sala d'espera. Es preveu també que els EFE donin resposta a les necessitats d'atenció dels infants, incloent-hi el treball amb la seva família en els casos en què estigui indicat. Posteriorment, i segons criteri clínic, aquesta activitat de suport familiar pot continuar al centre de salut mental (CSMIJ) de referència de l'infant.

El programa “Escoles lliures de violència”

El Departament d'Educació i el Consorci d'Educació han iniciat el programa “Escoles lliures de violència”. L'aplicació ha de permetre introduir dinàmiques per prevenir tot tipus de violència a les escoles i ha d'anar acompanyada de la formació del personal que treballa als centres. Aquest projecte inclou formació al professorat, l'alumnat i les famílies sobre la prevenció de situacions de violència.

El programa “Escoles obertes, escoles segures”

Amb el lema “Escoles obertes, escoles segures”, els departaments d'Educació i Salut han aplicat amb eficàcia un seguit de protocols que han permès mantenir oberts amb format presencial els centres educatius durant tot el curs acadèmic 2020-2021, malgrat l'impacte de la greu crisi pandèmica mundial i mantenint uns nivells de contagi molt baixos.

L'aprovació del nou decret d'admissió d'alumnat per combatre la segregació escolar

L'aprovació del Decret 11/2021, de 16 de febrer, de la programació de l'oferta educativa i del procediment d'admissió en els centres del Servei d'Educació de Catalunya, incorpora nous instruments per combatre de manera efectiva la segregació escolar.

El progressiu desplegament dels itineraris de formació específics (IFE)

Des de fa anys, el Síndic destaca les dificultats dels alumnes amb necessitats educatives especials d'accedir a partir dels setze anys a la formació professional, especialment els que es graduen en ESO (i, consegüentment, queden exclosos dels PFI) i no tenen el perfil adequat per seguir els ensenyaments de formació professional de grau mitjà.

Per donar resposta a aquest dèficit, l'any 2016 es va posar en funcionament el Pla pilot d'itineraris formatius específics (IFE), per a alumnes amb discapacitat intel·lectual lleu o moderada que no hagin obtingut el títol de graduat en ESO o que l'hagin obtingut i no es puguin acollir als ensenyaments de formació professional. Aquesta oferta s'ha consolidat amb l'aprovació l'any 2017 del Decret 150/2017.

En els darrers anys, aquesta oferta s'ha anat desplegant de manera progressiva. Per al curs 2016/2017, l'oferta d'IFE era de 100 places en 8 grups escolars en 8 centres. El curs 2020/2021 l'oferta de places ha continuat en creixement, amb nou nous centres que ofereixen IFE i amb 237 alumnes més que el curs 2019/2020 (vegeu la taula 21).

Taula 21. Evolució d'alumnat i de centres amb IFE (2018-2021)

Alumnat matriculat			Centres amb IFE		
2018/2019	2019/2020	2020/2021	2018/2019	2019/2020	2020/2021
332	593	830	18	28	37

Font: Departament d'Educació

La concessió dels ajuts per a la contractació de monitors de suport a les activitats de lleure

Amb l'objectiu de promoure la contractació de monitors de suport que facilitin la participació d'infants i joves amb discapacitat a les activitats organitzades per les entitats d'educació en el lleure, tal com preveu l'article 16.1 del Decret 267/2016, de 5 de juliol, de les activitats d'educació en el lleure en què participen menors de 18 anys, l'ordre per la qual s'aproven les bases de les futures convocatòries de subvencions per a activitats d'educació en el lleure (Ordre TSF/59/2021, d'11 de març) ha inclòs, per primer cop, una línia específica d'ajuts amb aquesta finalitat. En aquest sentit, el projecte de llei de pressupostos per a l'any 2022 preveu una dotació pressupostària de 300.000 euros.

La reducció de la dimensió dels centres de justícia juvenil i de la pràctica de contencions mecàniques als centres de justícia juvenil

Al llarg de les visites a centres educatius de compliment de mesures en règim tancat, s'ha constatat que es manté la reducció del nombre d'adolescents i joves ingressats, que s'inicia l'any 2020 amb la pandèmia després d'un període de fort creixement des de 2017.

Durant les visites, el Síndic també ha estat informat de la disminució del nombre de mesures de contenció aplicades als centres. Pel que fa a les contencions mecàniques, destaca el fet que enguany la Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència, ha modificat la Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors (LORPM), i ha introduït una nova redacció de l'article 59 d'aquesta llei, referit a les mesures de vigilància i seguretat, que en prohibeix l'aplicació.

La creació d'equips d'atenció domiciliària en salut mental infantil i juvenil

Fruit de la bona experiència del programa pilot d'equips d'atenció domiciliària per atendre joves amb problemes de salut mental, el Departament de Salut crearà 52 equips d'intervenció per atendre infants i joves a domicili per problemes de salut mental.

Aquests equips estaran formats per professionals interdisciplinaris que abordaran crisis a la pròpia llar a tot el territori, amb una atenció intensiva de dos a tres cops per setmana i de tres a quatre mesos. Aquesta atenció va dirigida a joves en situació de crisi psicopatològica que no estan totalment atesos pels dispositius convencionals i que pateixen patologies emergents com ara intents d'autòlisi, trastorns de conducta alimentària de debut precoç o trastorns mentals greus en aïllament domiciliari.

La farmàcia gratuïta per als infants

El Síndic ha destacat la necessitat de regular el dret a la prestació de farmàcia gratuïta, amb la determinació dels criteris i les condicions per accedir-hi, i tenint en compte les famílies amb fills i en condició econòmica precària com a col·lectiu d'una vulnerabilitat especial.

A partir de l'1 de gener de 2021, els infants que tenen reconeguda una discapacitat igual o superior a 33% tenen dret a la farmàcia gratuïta.

A més, l'any 2018 es va aprovar la reducció del percentatge d'aportació de l'usuari en la prestació farmacèutica ambulatoria a càrrec del CatSalut, amb caràcter provisional i de forma transitòria fins que no s'hagi aprovat el reglament de la Llei 9/2017, del 27 de juny, d'universalització de l'assistència sanitària amb càrrec a fons públics per mitjà del Servei Català de la Salut, per a les situacions de situació de vulnerabilitat social o sanitària o de situació d'insuficiència econòmica.

VI. CONSIDERACIONS FINALS

1. LA INVERSIÓ EN POLÍTIQUES D'INFÀNCIA

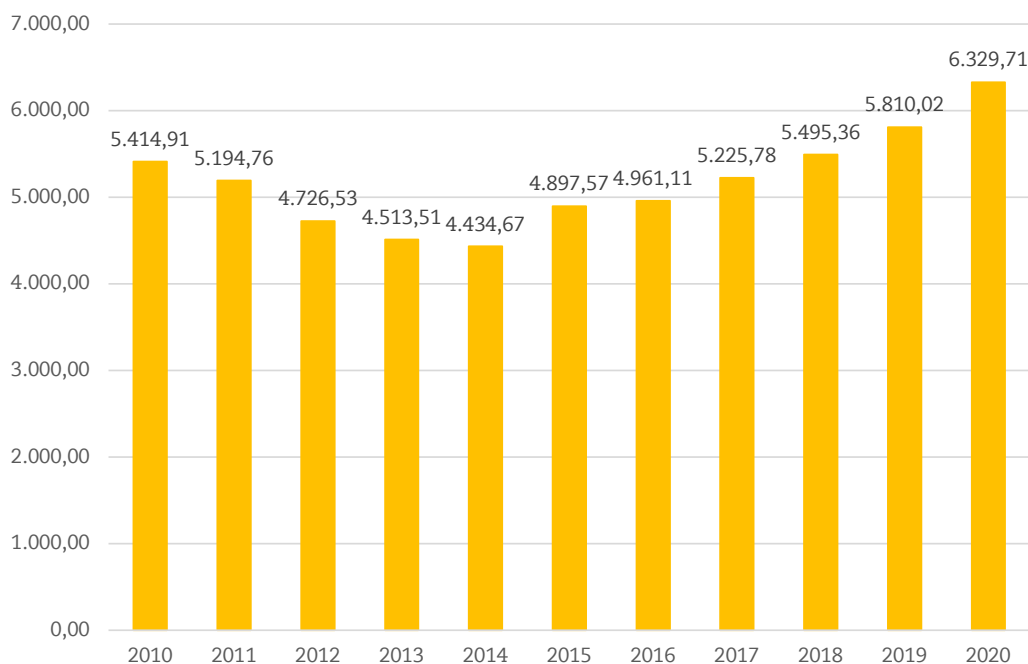
Des de 2014, la despesa pública en polítiques d'infància s'ha incrementat més del 40%

El pressupost executat de la Generalitat de Catalunya en polítiques d'infància presenta una tendència positiva des de l'any 2014. En el període 2014-2020, **la inversió en polítiques d'infància ha augmentat de manera sostinguda en un 42,7% a preus corrents, prop de 1.895 milions d'euros.**

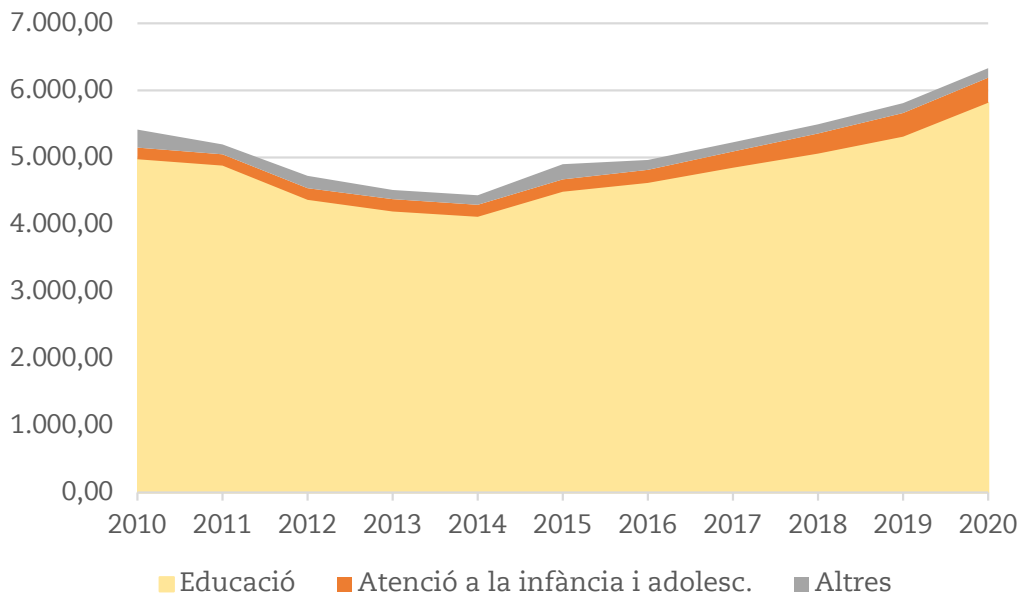
Bona part d'aquest increment s'explica per l'augment del pressupost executat del Departament d'Educació en aquest mateix període, del 41,4% (1.704,3 milions d'euros), i del pressupost executat relacionat amb l'atenció a la infància i l'adolescència (fonamentalment, la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència), del 103,4%, més del doble (188,8 milions d'euros) (vegeu el gràfic 15).

Només l'any 2020, en un context de pandèmia, el pressupost executat en polítiques d'infància ha augmentat en un 8,9%, 519,7 milions d'euros.

Gràfic 14. Evolució del pressupost executat en infància de la Generalitat de Catalunya (2010-2020)

Font: Departament d'Economia i Hisenda

Gràfic 15. Evolució de l'execució pressupostària en infància de la Generalitat de Catalunya (2010-2020)**Taula 21. Evolució de les places residencials per a infants amb discapacitat (2010-2021)**

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Educació	4.971,19	4.877,91	4.366,14	4.193,08	4.112,22	4.485,12	4.617,41	4.846,61	5.055,71	5.308,49	5.816,53
Atenció a la infància i l'adolescència	175,5	170,07	174,99	183,6	182,48	188,4	195,9	238,62	298,86	353,41	371,24
Altres	268,2	146,78	185,4	136,84	139,97	224,04	147,79	140,54	140,79	148,12	141,94
Total	5.414,91	5.194,76	4.726,53	4.513,51	4.434,67	4.897,57	4.961,11	5.225,78	5.495,36	5.810,02	6.329,71

Font: Departament d'Economia i Hisenda

Aquesta evolució positiva està permetent corregir progressivament els baixos nivells de despesa social en infància existents a Catalunya, que han condicionat el desenvolupament de polítiques d'infància.

Malgrat l'increment de la inversió pública, no hi ha hagut les reformes estructurals necessàries per generar canvis significatius en els principals reptes relacionats amb el gaudi de drets dels infants.

2. LA MANCA DE REFORMES ESTRUCTURALS I EL MALTRACTAMENT INSTITUCIONAL

Com s'ha posat de manifest al llarg d'aquest informe, els darrers anys s'ha incrementat de manera rellevant la inversió en infància, però la realitat mostra que els infants i els adolescents han de conviure massa sovint en els diferents àmbits amb situacions que poden qualificar-se com a maltractament institucional de forma estructural.

Val a dir que es pot afirmar que el sistema en conjunt millora en alguns aspectes de la intervenció i l'atenció als infants i adolescents. A més, el sistema és capaç de detectar algunes situacions (que, fins i tot, són notícia com ara quan es revelen abusos sexuals o un infant o adolescent pateix violència greu) que donen lloc a investigacions, exigència de responsabilitat individuals i introducció de canvis.

Tanmateix, ens trobem amb un sistema adultocèntric que no escolta prou els infants, amb un sistema protector amb una forta prevalença de l'acolliment residencial, amb un sistema educatiu que no permet trencar amb les desigualtats i encara molt segregador, malgrat els avenços, i poc inclusiu, així com un sistema heteropatriarcal que no garanteix la igualtat de gènere ni protegeix prou de les violències. Aquestes circumstàncies posen de manifest que continua mancant una veritable actuació decidida per abordar canvis estructurals que puguin revertir la situació i que puguin posar fi a situacions que poden qualificar-se de maltractament institucional.

El sistema protector no pot continuar caracteritzat per la prevalença de l'acolliment en centres, amb dimensions més o menys reduïdes, i naturalitzar que hi hagi infants que passen bona part de la seva infantesa i adolescència en un centre. Catalunya normalitza l'internament quan les normes internacionals i la comunitat científica i les institucions de defensa de drets dels infants fa dècades que advertim que no és la mesura més adequada. Alhora, el sistema en conjunt acaba generant separacions de la llar pel fet de no posar en marxa mecanismes i recursos per a l'acompanyament i el suport familiar preventius. El sistema protector, a més, invisibilitza les especials necessitats de les noies i la necessitat de protegir-les davant la violència sexual estructural. La paradoxa es dona quan, fora del sistema protector, infants i adolescents que necessiten entorns residencials per les seves especials necessitats derivades de la seva discapacitat o malaltia o trastorn tampoc no disposen d'aquests recursos.

El sistema educatiu també requereix canvis de paradigma per revertir les situacions de segregació per raons socioeconòmiques i per raons de discapacitat o necessitats educatives especials. En aquest àmbit, el Pacte contra la segregació i les mesures de desplegament adoptades i el Decret de 2017 d'educació inclusiva són mostres de la predisposició a abordar aquestes transformacions estructurals, si bé encara amb mesures i polítiques insuficients.

Finalment, la prevenció i la lluita contra la violència, amb mancances en la detecció, denúncia i recursos especialitzats amb perspectiva d'infància i de gènere són una altra manifestació greu del maltractament institucional. En aquest informe s'ha posat èmfasi en la violència de gènere que pateixen els infants i adolescents a partir d'un sistema que no focalitza la seva intervenció amb perspectiva de gènere, que no coeduca suficientment per prevenir les

violències i que de vegades no protegeix quan s'han produït, com es posa de manifest amb la doble victimització de les infants i adolescents que han patit abús sexual i que estan en el sistema protector.

En definitiva, per posar fi al maltractament institucional d'infants i adolescents no és suficient incrementar els recursos, sinó que cal canviar radicalment les concepcions, les estructures i els paradigmes dels diferents sistemes per fer front a les seves necessitats en una societat cada vegada més complexa, posant l'infant i adolescent en el centre, i per avaluar l'impacte de les mesures adoptades.

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Síndic de Greuges de Catalunya
Passeig Lluís Companys, 7
08003 Barcelona
Tel 933 018 075 Fax 933 013 187
sindic@sindic.cat
www.sindic.cat

